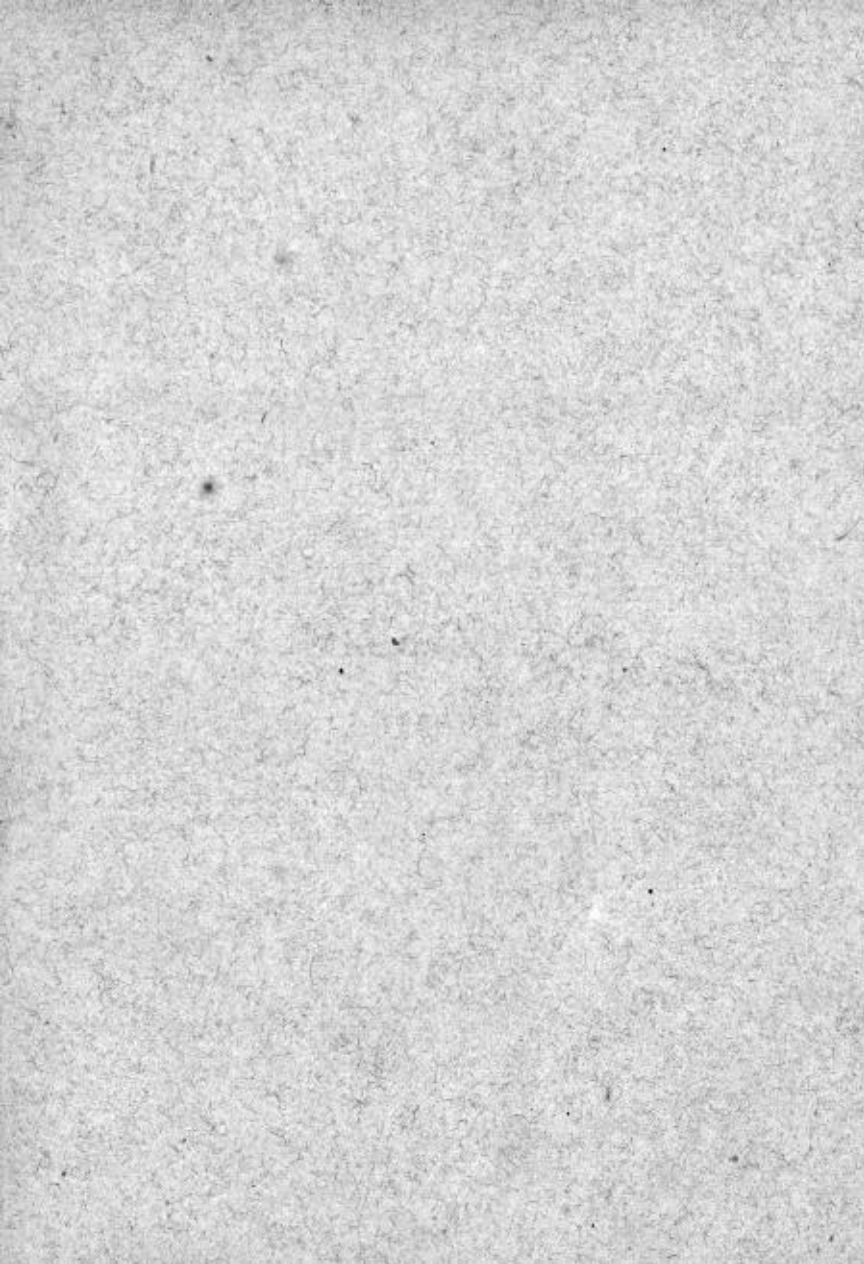

37607, VII, B, g.

37607, III, B, 9

TESTAMENT

Narodna igra

***

Po romanu Janka Krsnika spisal

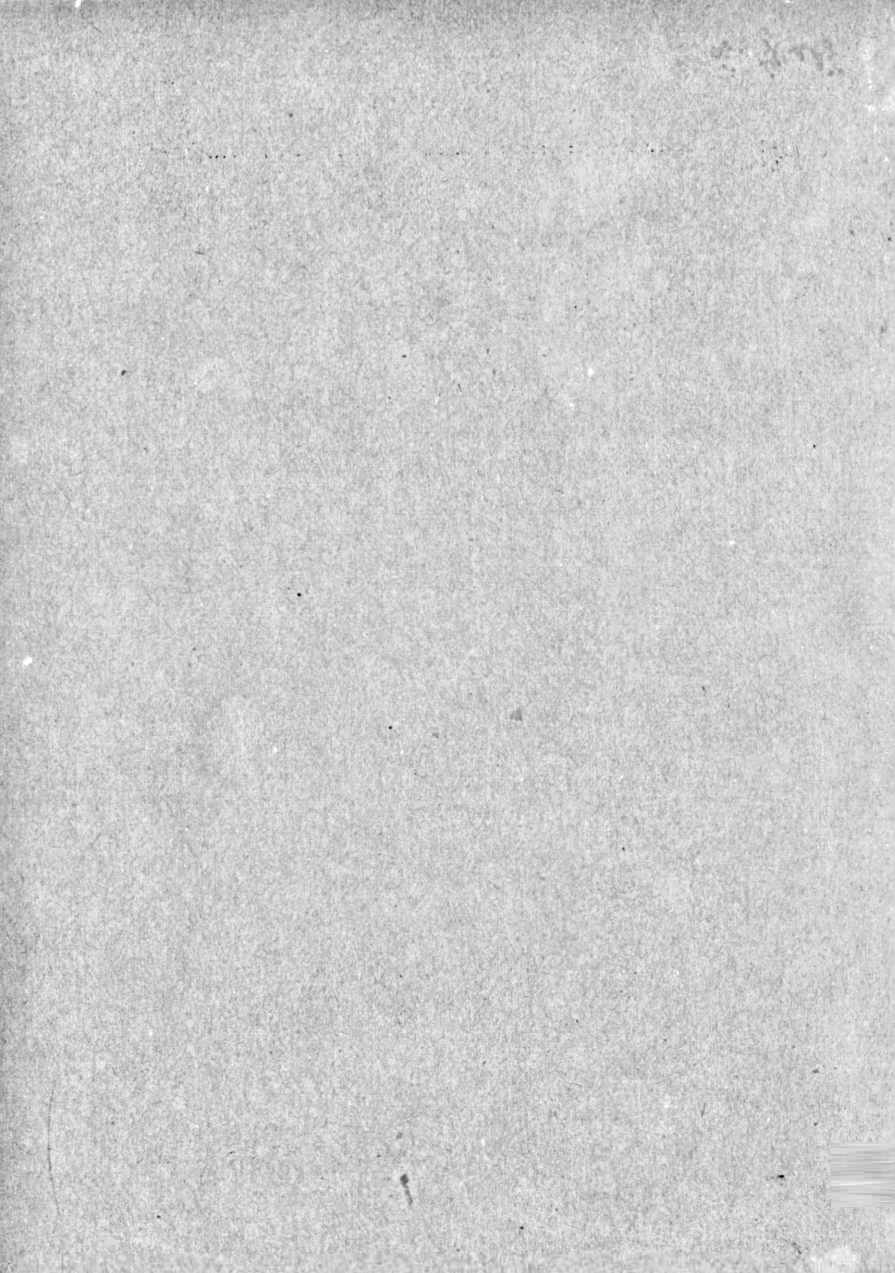
JANKO ROZMAN

∇ LJUBLJANI 1906

ZALOŽIL L. SCWENTNER

TESTAMENT

NARODNA IGRA S PETJEM V ŠTIRIH DEJANJIH

Po romanu Janka Krsnika spisal

JANKO ROZMAN

○ ○ ○

Pevske točke piredil

EMIL ADAMIČ

V LJUBLJANI 1906

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

Osebe:

Miklavž Topolščak, star 50 let, posestnik in gostilničar.

Urša, njegova sestra, stara 60 let.

Andrej, duhovni semeniščnik, njegov sin, star 23 let.

Janez Brnot, star 55 let, posestnik in gostilničar v Št. Gotardu,
Topolščakov bratranec.

Marjana, njegova žena, stara 40 let.

Gotard, njegov sin, star 20 let.

Metka, rejenka pri Brnotovih, stara 18 let.

Tomaž Omahne, star 65 let, hlapec pri Topolščaku, bivši posestnik.

Klander, živinski mešetar, star 40 let.

Tina, vaški siromak, bebec, star 45 let.

Tujec, star 60 let.

Matizelj, godec.

Groga, hlapec.

Sodnik.

Zdravnik.

Pisar.

Postiljon.

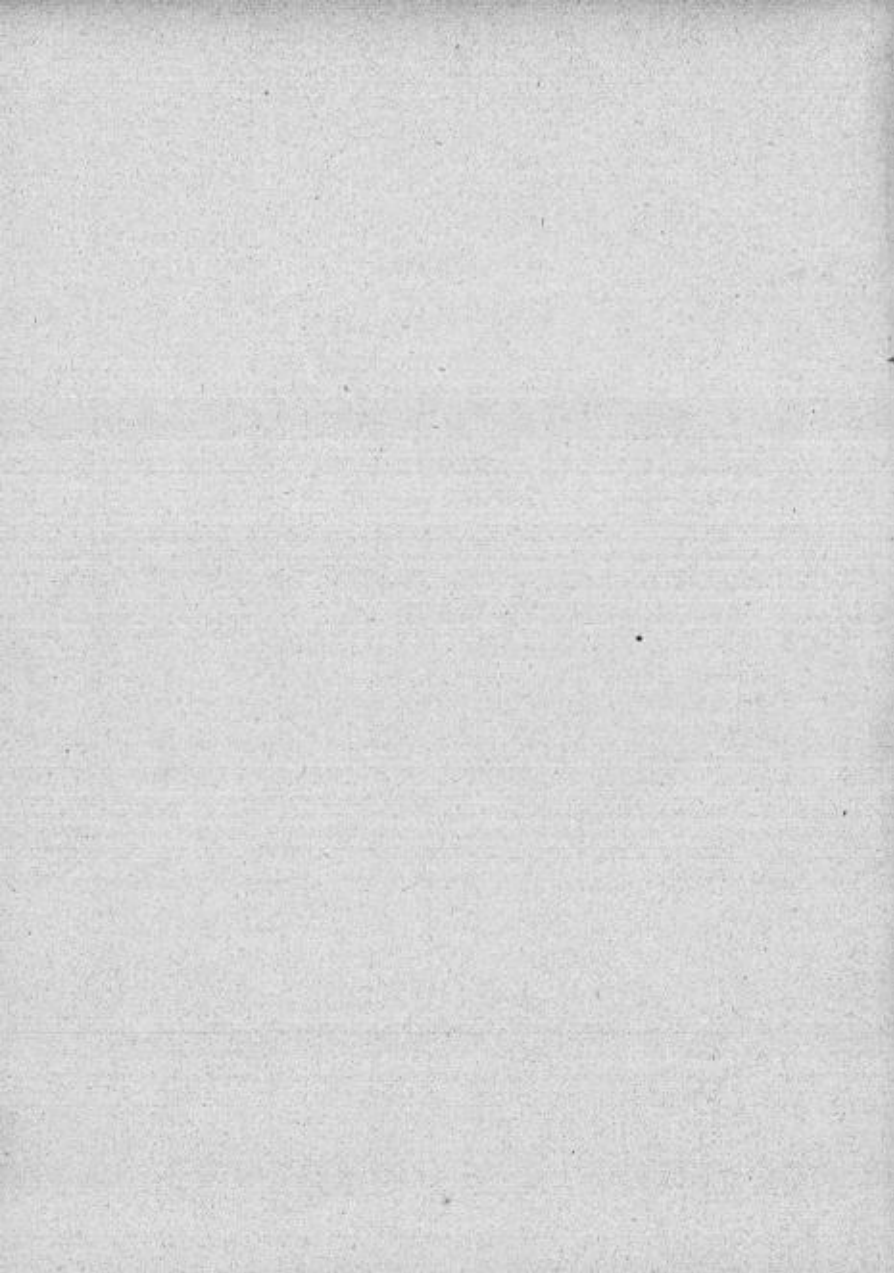
Martin, berač.

Starejšina.

Družice, kmetje, kmetiški fantje in dekleta, svatje, natakarice,
otroci, berači.

Vrši se v polpreteklem času ob kranjsko-štajerski meji.

Prvo dejanje.

Topolščakova gostilna v Grabnu. Stene pobeljene, strop lesen z močnimi stropniki. Zadaj okno, v desnem kotu duri z izhodom v vežo, ona na desno pa vodijo v čumnato; od tod se pride v zgornje prostore. Med durmi v ozadju in oknom navadna točilnica s kozarci in steklenicami. V levem kotu velika zelena peč s klopjo, poleg peči naslanjač. Sredi sobe viseča svetilka. Po stenah vise slike, predstavljajoče lovske in pivske prizore. Na desni ogledalo, na levi podoba Marije, pred katero brli luč v rdečem kozarcu. Mize s stoli. Vsa oprava kaže boljšo kmetiško gostilno. — Nedelja, pozno popoldne. Polagoma se temni.

Kmetje nastopajo borno, akoravno praznično oblečeni; postave so jim slabotne, obrazi izsušeni. Pri sprednjih mizah sede starejši kmetje, pri zadnjih fantje. Splošno se pije žganje. Pivci prihajajo in odhajajo poredkoma. **Urša** vstopa in odhaja ter nosi pijačo, toda tako, da ne moti važnejših prizorov.

Prvi kmet. Tako je!

Drugi kmet. Kaj boš kvasil! Ni bilo tako, ne! Takrat je živel še Miklavžev oče, tisti rdečelični dedec! Pa kaj, poznali ste ga.

Tretji kmet. Skopuh je bil, da je bilo joj.

Četrti kmet. Ej, ljudje so vedeli o njem marsikaj, kar ni bilo posebno lepo.

Drugi kmet. Stojte! Nekega večera sedimo tamkaj-le. (Kaže na peč.) Zunaj je bil tak mraz, da so ptiči

padali iz zraka. Naenkrat se odpro duri in v hišo se priplazi revež, ki se je komaj premikal; — bolehen, premrt in razcapan. Poprosil je, prav lepo je poprosil starega Topolščaka kruha in prenočišča. In kaj se je zgodilo, kaj se je zgodilo, pravim, možje?! (Vstane, oprt z rokami ob mizo in zre po ljudeh. Trenutek molk.)

Prvi kmet. I, kaj se je zgodilo? Stari mu je dal kruha in prenočišče. To se razume.

Tretji kmet. Ali more krščanska duša ravnati drugače, kali?

Drugi kmet. No, kaj pa ti praviš, Tomaž, — ti, ki nimaš ajdovice v glavi?

Tomaž (suh, slabo oblečen, sedi pri peči. Poleg sebe ima kozarček žganja in prigrizuje kruh). Jaz ne pravim nič, kar nič.

Drugi kmet (važno). Zgodilo se je, zgodilo, — da je stari Topolščak tistemu siromaku pokazal duri! Pa kako osorno!

Kmetje. Ni mogoče?! — Pa tak bogatin?! — Bog mu odpusti ta greh!

Tomaž. He, he, he!

Drugi kmet. No, berač je odšel mirno, za njim pa tudi stari dedec. Jaz sem stopil za njim v vežo, pa glej hudimana. (Zopet vstane.) Tisti stari skopuh je potisnil v roko beraču svetel denar!

Prvi kmet. Vest ga je spekla!

Tomaž. Lažeš, lažeš, Golorej!

Drugi kmet. Kdo laže, kdo, praviš?

Tomaž. Nobeden drugi! Stari Topolščak bi si bil dal preje rezati jermena s svojega hrbta, predno bi

bil padel od njega kak denar, najmanj pa svetel! Jaz pravim, stari je tistega berača le tako iz hiše sunil, da se je posvetilo. Napačno si videl, Golorej! He, he! — Pa mladi je ravno tak!

Kmetje (Tomažu). Lažeš, lažeš! — Jezik opravljivi! — Mladi je poštenjak, da malo tacih!

Tomaž (vstane). Možje, nikdar še nisem lagal in Bog ve, če ne govorim danes resnice. Stari si je nagrabil cele vreče denarja. Že veste kako . . .

Kmetje. To je pa res! — Pravijo, da je izginilo več Francozov v tej-le hiši! — Čudno, kaj?

Tomaž. Mladi, ta ošabni Miklavž, se je spustil nad tisto rudo, svinec, kali. Hotel je postati še bolj bogat, pa tako vam povem: (važno) Tista palica, na katero se bo Topolščak opiral in kruha prosil, je že godna! Tisti denar ni imel teka!

Kmetje (vstajajo). Molči, molči, Tomaž! — Ti go-bezdé, ti! — Ne zabavljaj! — Njegov kruh ješ!

Tomaž (vnet). Njegov kruh, njegov kruh! — Tega pa ne veste, da je preje on mojega snedel?! Tudi meni je vzel Topolščak bajto, kakor marsikateremu drugemu. Do kože me je slekel!

Kmetje. Sam si jo zapravil! — Slab gospodar si bil! — Topolščak je tako bogat, da kupi lahko cel Graben! — Čemu mu bo tvoja bajta?

Prvi kmet (vstane). Jezi te, jezi, da nimaš besede v tej-le hiši!

Drugi kmet. Molčite! (Zbadljivo.) Tomaž, — povej, povej, kje pa imaš svojo hčer, tisto lepo Jerico?!

Tretji kmet. Saj res! Ali kaj piše Topolščaku?

Četrty kmet. Malo hudo ti je pa le, da tvoja hči ni gospodinja v tej-le hiši, ali ne, Tomaž?

Peti kmet. Topolščak bi jo bil gotovo poročil, pa ona njega ni hotela. (Splošen krohot.)

Prvi kmet. Ali ni Jerica velika gospa tam nekje v Trstu, kali?

Drugi kmet. Ali ne nosi židane obleke?

Tretji kmet. Pa v usnjatem vozu se vozi, kaj?

Kmetje (se krohotajo zasmehljivo).

Prvi kmet. Ali Tina, Tina je siromak . . .

Peti kmet. Možje, — pustimo ga! Tomaž ne more za to, če kdo znori zaradi njegove hčere! Pustimo ga, pravim!

Berač Martin (z leseno nogo, vstopi pri zadnjih durih)
Ljudje božji, ali je Topolščak doma?

Prvi kmet. Kaj pa ti, Martin?

Berač Martin. Za svet ga pridem vprašat.

Drugi kmet. Kaj pa imaš?

Berač Martin. Gorjančev Miha je pisal domov, da je tam nekje na Nemškem umrl moj brat in da dobim nekaj denarja po njem.

Tretji kmet. Topolščak ti vse uravna. Pa še zastonj!

Prvi kmet. Tako je! Le zanesi se nanj!

Tomaž (seže hitro vmes). Jaz pa pravim, h gosposki pojdi rajše, Martin, h gosposki!

Berač Martin. Meniš? O jej, jej, jej, kako hudo je na svetu! . . . Pa vendar bom vprašal Topolščaka. (Sede na stol pri vratih.)

Kmetje (Tomažu, burno). Sram te bodi! — Lepo spoštuješ svojega gospodarja! — Tak človek naj gre od hiše!

Urša (sivkastih las, suhe postave, z belim predpasnikom, vstopi pri desnih durih).

Prvi kmet. Saj res! Urša, kje pa je danes Miklavž, da se nam nič ne pokaže?

Drugi kmet. Ves dan ga nismo videli.

Tretji kmet. Radi bi se kaj pomenili.

Urša. Že davi je šel v Ljubljano.

Četrti kmet. Sina obiskat, kaj ne?

Peti kmet. Kdaj pa bo pel Andrej novo mašo?

Urša. Oh, oh, da je ta fant tako neroden! (Skrivnostno proti pivcem.) Veste, nič mu ne diši tam v lemenatu, zato pa je šel danes Miklavž k njemu, da ga potolaži. Res, ta fant, ta fant. Pa molčite! (Odide pri zadnjih durih.)

Prvi kmet. Za božjo voljo, — duhovski stan je vendar najlepši stan.

Drugi kmet. Vsemu Grabnu bi napravil čast, če bi jo pel.

Tretji kmet. Nič se ne bojte. Topolščak ga že privije.

Tomaž (vstane, zelo vnet). Tako, tako? (Oponaša.) Čast pa čast! — Topolščak ga že privije! Kaj se to pravi, če fant sam noče ali če nima poklica za duhovski stan, kaj?

Prvi kmet (zelo razburjen). Kaj? Očetova dolžnost je, da ga prisili! On bo dajal odgovor za svojega sina!

Drugi kmet. Tako stoji pisano! Brezverec si!

Kmetje (zelo burno). Zanikaren človek si! — Kaj bo s tvojo dušo?! — Nesreča si za Topolščakovo hišo!

Topolščak (dobro rejen, rdečih lic, s sivkastimi lasmi ob sencih, praznično, na pol gosposko oblečen), **Metka** (šibke rasti, prikupljive zunajnosti, gladko počesana, s pripetimi kitami in kodrčki ob sencih, v tesno se prilegajoči, preprosti obleki), **Gotard** (malo šepajoč, čedno oblečen, nosi v roki žavoj — vstopijo pri zadnjih durih).

Topolščak. Dober večer! Pa tako glasni! Kaj pa se menite?

Kmetje (utilhnejo trenutek).

Kmetje. Dober večer, Miklavž! — Pozdravljen Topolščak!

Peti kmet (za Topolščakovim hrbtom, vstane in namigne kmetom, naj molče o Tomažu). O železnici se menimo, Miklavž!

Šesti kmet. Saj pravim! Gospoda, ta jara gospoda misli, da vse ve, pa nič ne ve! Železnica nam sne zadnji zaslužek. Veste, kaj vam povem? — Antikrist se bliža, Antikrist! Zadnjič sem videl nebo odprto! Tako se je zasvetilo, da so me zasklele oči! To nekaj pomeni!

Topolščak, Tako, tako? — Temni se. (Zavpije pri zadnjih durih.) Urša, luč! (Gotardu in Metki.) Sédita, sédita in odpočijta se! Potem vaju potegne Groga domov. Tomaž, pomagaj izpreči!

Tomaž (odide).

Gotard in Metka (sedeta k peči in se tiho pomenkujeta med sabo).

Gotard. Pozno je že. Oče bodo v skrbeh.

Metka. Stric, — midva bi rada šla kmalu, res . . .

Topolščak. Prepreči moramo; konj je truden.

Urša (vstopi in prižge luč). Dober večer vsem skupaj!

Kmetje. Bog daj! — Dober večer!

Urša (stopi h Gotardu in Metki, prisrčno). Bog vaju sprimi, otroka! Kako pa je bilo v Ljubljani, kaj?

Metka. Oj, tam je lepo, teta! Tako visoke hiše so tam in tako lepe gospe; vse v židi. — Pa jaz sem rajša doma.

Urša (govori z Metko in Gotardom potihoma).

Topolščak (je natočil med tem dva kozarca vina; nato poda vsakemu enega). Takole! Le potegnita ga, da se duša priveže!

Gotard (vzame kozarec, pokusi in ga postavi poleg sebe).

Metka. Hvala stric; vina ne pijem. (Vrne Topolščaku kozarec.)

Topolščak. Ga bom pa jaz. Na vajino zdravje! (Izpije.) Tako! (Kmetom.) Dobra otroka sta! Pridna in delavna!

Kmetje (se ozro na Gotarda in Metko). Brnotova sta, iz Št. Gotarda, ali ne?

Drugi kmet. Poglejte jo no! Taka je, kot bi bila iz masla!

Topolščak. Doma vse sama opravita! Pa rada se vidita, ali ne, Metka? Ej, ej, — po poti sem opazil. (Požuga Metki.)

Prvi kmet. Lep par bo to.

Drugi kmet. Dobra gospodarja bosta.

Gotard in Metka (se pogledujeta sramežljivo).

Metka. Stric, pozno je že. Midva bi rada šla.

Gotard. Res, stric . . .

Urša. Le potrпита malo. Belega kruha vama prinesem; tak je kakor potica. (Odhaja.)

Topolščak (vpije za Uršo). Kaj toplega jima prinesi! (Gotardu in Metki.) Nič se ne sramujta; ko bosta vidva gospodarja, mi povrneta!

Urša (med tem odide).

(V sobo se začuje še oddaljeni poštni rog.)

Topolščak. Posebna pošta? (Odpre okno in zre v, da-ljavo.)

Vsi (poslušajo melodijo).

Topolščak (odide urno pri zadnjih durih).

Berač Martin. Miklavž, — lej ga no. Stoj, stoj! (Odide urno za njim.)

Kmetje (vstajajo, stopajo k oknu ter pogledujejo vun rado-vedno in bojzljivo).

Prvi kmet. Posebna pošta? Kaj to pomenja?

Drugi kmet. Kakšna visoka glava se pelje.

Tretji kmet. Berač gotovo ni!

Četrty kmet (važno). Ali pa so financarji!

Prvi kmet. Jaz pravim, kakšen škric se pripelje!

Drugi kmet. Da bo vohal tod okoli.

(Začuje se drdranje voza, ki se ustavi pred hišo).

Tretji kmet. Jaz pravim, pojdemo domov. Če ima kdo kaj tacega, naj hitro spravi! Že veste . . .

Kmetje. Gosposkim ljudem ni zaupati! — En papir ti pošljejo, pa moraš plačati! — Pa še kako hitro te zašijejo!

Metka. Pogledjva, kdo je . . .

Gotard. Pojdiva! (Hočeta oditi.)

Topolščak in postiljon (pripeljeta počasi pri zadnjih durih tujca).

Tujec (ki se mu bolezen močno pozna, si drži pred ustmi robec).

Urša (vstópi za njimi. Vsa je iz sebe in ne ve, kaj bi storila). Jej, jej! (Zapre okno.)

Topolščak. Pripravite stol!

Gotard in Metka (prineseta naslanjač na sredo sobe).

Metka (Gotardu, vzdihne preplašena). Kako mu je slabo!

Gotard. Revež!

Urša (tarnaje). Po gospoda pošljimo, po gospoda; umrl bo!

Topolščak (je varno posadil tujca v naslanjač). Molči! Počakaj, ali ga bo hotel, gospoda, ali ne. (Hoče nadaljevati; ko se pa ozre na tujca, umolkne.)

Kmetje (ki so se bili pri tujčevem vstopu hitro razmaknili, se tiho pomenkujejo in zmajevaje z glavami polagoma odhajajo).

Urša (pospravlja kozarce).

Postiljon (odide).

Gotard in Metka (stojita skupaj v ospredju in zreta pomilovalno na tujca).

Tujec (govori slabotno in pokašljeuje). Po zdravnika pošljite, — in postelj — postelj pripravite, oh . . .

Topolščak (urno pri vratih). Groga! Groga!

Groga (vstópi).

Topolščak. Naprezi takoj kobilu in pojdi na Prevoje, -- ne, na Vransko pojdi po padarja! Urno se obračaj!

Groga. Je že pripravljeno. (Odide)

Topolščak (Gotardu in Metki). Vidva lahko prisedeta. Pozdravita očeta in mater! Lahko noč!

Gotard in Metka. Lahko noč, stric! Z Bogom, teta. (Odideta pri zadnjih durih.)

Urša (gre ž njima). Lahko noč, otroka! Srečno pot! Bog z vama!

Tujec. Slabo, slabo mi je . . .

Topolščak (stoji poleg tujca in mu zre v obraz). Zdravnik bo kmalu tukaj.

Tomaž in postiljon (prineseta kovčege in suknje).

Tomaž (za se). Brez groša pa ni ta človek, ker vozi toliko s seboj; vse je tako težko, tako polno. (Postiljonu.) Od kod pa je?

Tomaž in postiljon (postavita kovčege na tla pred peč, suknje vržeta na klop).

Postiljon. Vrag vedi! V Ljubljani je bil še zdrav, tudi v Podpeči je še jedel in pil, a tu v Grabnu mu je naenkrat začelo prihajati slabo. Mislili smo, da bo v vozu umrl. (Odide pri zadnjih durih.)

Tujec (ki skrbno pazi na prtljago). Pustite me nekoliko v miru; eden naj ostane tu. Bolje mi je. (Težko sope.)

Topolščak (popravi tujcu sedež, potem postavi kovčege na klop pri peči). Tomaž, pojdi, pojdi v hlev, pa poglej po živini, dokler se ne vrne hlapec!

Tomaž (odide pri zadnjih durih).

Tujec. Malo — mrzle vode, — prosim . . .

Topolščak (mu poda kozarec vode).

Urša (prinese blazine, ki jih dene tujcu za hrbet, sočutno). Slabo Vam je, kaj ne, zelo slabo. Pa bo bolje. Po padarja smo že poslali. Ali želite še česa?

Tujec. Ne. — Hvala!

Urša (odide).

Tujec (Topolščaku). Sedite — bližje k meni; — jaz — ne morem — govoriti glasneje.

Topolščak (primakne stol k naslanjaču in sede).

Tujec. Mislim, — da ste pošten mož! (Se ozre žarno v Topolščaka, ki mirno prebije ta pogled.) Dajte mi oni — mali zaboj, — z železnim okovom. (Seže v žep po ključke ter mu jih da.) Odprite!

Topolščak (vzame kovčeg na kolena in ga odpre).

Tujec (izvleče iz njega neznamen zavitek). Jaz ne vem, — kaj bo z menoj . . . (Važno.) Pa to je moj — testament! Hranite ga — in ko bi jaz umrl, — morda še ne bom nocoj, — pa tako čudno mi je, — izročite ga takoj sodišču. Kar je denarja v škrinjici, — to je Vaše, — za Vaš trud. (Poda Topolščaku zavitek.)

Topolščak (nemiren). Saj ne boste umrli.

Tujec (posili ga kašelj). Ali imate duhovnika blizu?

Topolščak. Eno uro daleč. Ali naj pošljem ponj?

Tujec (molči nekoliko trenutkov in zre srepo v zrak). Sedaj — mi je zopet bolje. Jutri, — jutri, — če bo treba. — Luč preveč blišči.

Topolščak (odvije svetilko).

Tujec. Ali poznate — Brnotove v Št. Gotardu?

Topolščak. Kaj bi ne? Saj smo si v sorodu.

Tujec. Ali nimajo tam male rejenke, osemnajst let stare?

Topolščak. Metko?

Tujec. Metko, ki so jo bili prinesli iz Trsta?

Topolščak. Seveda! Brnotova rejenka je. Ravnokar je bila tukaj. Videli ste jo!

Tujec. Metka, — ona tukaj?! (Se mučno vzkloni, začuden.)

Topolščak. Seveda! Toda, — kako to, da jo poznate?

Tujec. Pokličite jo, — pokličite!

Topolščak. Gospod, odpeljala se je domov.

Tujec (z bolestnim izrazom). Čudno! Ta slučaj . . . (Se zamisli.) Da, da, ravno tak obraz, kot njena mati . . .

Topolščak (ne more pojmiti tujčevih besedi).

Tujec (s povdarkom počasno). Jaz sem njen — oče!

Topolščak (začuden). Oče? Vi?! (Trenutek tišina.)

Tujec (s povdarkom, važno). Metka je moj — dedič! — Jaz imam več posestev v Primorju in vse, vse je njeno. Ali ne morete — poslati po njo. Tako bi rad . . . (Zakašlja.)

Topolščak (se prestraši ter privzdigne bolnika).

Tujec. Tako temno je. — Luč, — luč! (Umre čez malo trenutkov.)

Topolščak (prestrašen, ga spusti na stol, da omalne na blazino, potem skoči na sredo sobe in zre od tam začudeno nanj. Pristopi zopet k njemu, ga tiplje po prsih in rokah, če mu bije še srce in žila ter premišljuje trenutek. Nato vzame hlastno, s

tresočimi rokami skrinjico in jo odpre. Iz nje vzame več zavitkov z zlatom in bankovce. Vse to, razun nekaj zlata, ki ga pusti v kovčegu, spravi z mrzlično hitrostjo v robec, ne da bi štel.)

Tomaž (odpre tiho zadnje duri, zre nekaj trenutkov v sobo, ne da bi ga Topolščak opazil in zopet tiho odide.)

Topolščak (s tresočim glasom). Nekaj zlata moram pustiti v kovčegu, če bodo preiskavali. Če jim tudi tisočkrat povem, da je tujec to meni dal, mi vendar ne bodo verjeli. In testament?! — (Vzame eno tujčevih suknj in vtakne listino v njen žep. V skrinjici najde še drugo listino.) Tu je še nekaj. (Vtakne tudi to v suknjo.) Tudi to spravim. (Suknjo zvije in zveže.) Bog se me je usmilil v zadnjem trenutku. Malo še in zapel bi bil boben, — ljudje pa bi rekli: Glejte hinavca, kako se je hlinil; njegovo bogastvo je bila le prazna pena, sedaj je pa nam jednak. Vsi smo berači! O Bog, o Bog! — (Suknjo in denar nese po prstih stopaje v čumnato. — Tišina.)

Tomaž (bos, klobuk na očeh, odpre počasi in prihuljeno srednje duri. Tiho vstopi. Zagleda mrtveca. Govori tiho.) Umr!?! O joj, o joj! (Obstane sredi sobe in zagleda odprt kovčeg.) Ha, kaj je to, Topolščak? Zakaj ne vzameš vsega? Ha, ha, — bojiš se, bojiš, kaj ne da! Najboljše vzameš, slabejše pa pustiš drugim. Prebrisan si, Topolščak, toda mene si ukanil le enkrat! Videti pa le moram, kaj tako skrivaš! (Stopi po prstih k durim na desni, posluša in pogleda v čumnato. Pritajeno.) Ni gā! — Zgor je šel, pod streho. Stoj, stoj, tiček! (Odide urno po prstih.)

(Oder je trenutek prazen.)

Topolščak (se vrne zasopljen, z nemirno vestjo. Privije svetilko, zapre kovčeg, stopi pred ogledalo, si pogladi lase in po-

krije klobuk.) Tako! . . . Kaj se je zgodilo? — Nič! — Nič! (Gre proti durim, obstane in premišluje. Potem odpre zadnje duri in zavpije mirno:) Urša! — Urša! — Spat menda še ni šla? — Urša! —

Urša (vstopi prestrašena).

Topolščak. Kaj ti je?

Urša (v eni sapi). Spomin, Miklavž, spomin je bil! Umrl bo, umrl! Oh, mati božja, vsa se tresem!

Topolščak (mirno). Beži, beži! Kaj si pa videla?

Urša. Ko sem šla po stopnjicah doli, je smuknilo nekaj velikega, črnega pred menoj čez stopnice. — Človek ni mogel biti, ker je bilo tako naglo in tako tiho. — Svetilka mi je padla iz rok in ne vem, kako sem se vrnila . . .

Topolščak. Ali so hišna vrata zaklenjena?

Urša. Če jih nisi zaprl ti, gotovo niso.

Topolščak. Ej vrag, pa že blodi kdo tu okoli! (Pokaže mirno na mrtveca, ravnodušno.) Glej, ta je mrtev; ravnokar je izdihnil!

Urša (stopi bojazljivo, z velikimi očmi pred mrtveca). Mrtev?! O mati božja! Joj, joj! Bog bodi milostljiv njegovi duši! In brez zadnje popotnice . . . Saj sem vedela, saj sem vedela, da bo tako! Spomin, spomin! (Urno proti durim.) Groga! Tomaž! Reza! — Kje so pa dekle? (Teče vun.)

Topolščak (vpije za Uršo). Pokličí sosede! (Prižge blagoslovljeno svečo in jo postavi na stol pred mrtveca.) Mir tvoji duši! Nisem ti skrivil lasu; moje roke so čiste! (Postane, razmotriva z vso vnemo, vendar mirno, govori počasno s povdarki.)

Poštenost? Pošteno to seveda ni, toda jaz ne potrebujem denarja le za sé, ampak, ampak . . . Ljudje potrebujejo ljudi, v katere zro zaupno; tisti pa morajo imeti prostorne hiše in velika okna, — sicer oslabi vera v nje . . .

Urša (se vrne).

Tomaž, sosedje in **sosede** (prihajajo počasi, z radovednostjo na obrazih in obstopijo mrtveca). Dober večer, Topolščak! — Mrliča imate? Kako je vendar to? — Jej, jej!

Urša (zmedeno, vendar ne smešno). Glejte, umrl je brez zadnje popotnice! Oj, oj, to je slabo znamenje! Molimo, molimo za njegovo dušo!

Topolščak. Res, molimo!

Moški (se odkrijejo). Molimo! -- Molimo!

Vsi (sklenejo neprisiljeno roke in zapoje:) Oče naš . . .

Topolščak (stoji ob strani in zre mirno pred se).

ZASTOR.

Drugo dejanje.

Dvorišče Brnotove hiše v Št. Gotardu. Zada j hiša z vzvišenim, odprtim vhodom, preddurjem, do katerega vodi ob vsaki strani po več stopnic. Na desni strani skedenj, na levi koliba, pod njo več sodov. Po dvorišču navadne mize. -- Semen j v Št. Gotardu. Do hod na dvorišče na desni ob hiši. -- Popoldan.

Brnot z belim predpasnikom, stoji pri sodu pod kolibo in toči. Pri mizah po dvorišču sede **kmetje**, moški in ženske, izmed katerih nosijo nekateri kupljeno blago saboj. Med njimi sedi **Tomaž**. Jedo, pijo in se živalno pomenkujejo. Ljudstvo prihaja in odhaja. **Gotard** in **Metka** strežeta. Ko se dviga zastor, pojo **kmetje** „Zdravico“. Po petju šumna govoric a. V ozadju šum.

Berač Martin (ki ima okrog vratu obešeno lajno-navijalko in povezek korenin, prihaja iz ozadja in s hripavim glasom oponaša pevce). Ha, ha, do dnà, do dnà! Tako je! (Stopaje v ospredje.) Kar pa je enkrat prazno, se mora zopet napolniti! Tudi moja malha je prazna. Zato jo pa napolnite, ljudje božji, da bo debela kot polh. Prosim, prosim! (Prosi s klobukom v roki.)

Kmet. Sem pojdi, Martin, sem! (Mu ponuja košček kruha.) Spravi! Belega kruha je treba manj ko ovse njaka.

Berač Martin. Bog ti povrni! Ej Matijče, čaj, eno ti zagodem, da ti bo lažje pri srcu. Zelo dober človek si! (Navije lajno, ki potem igra.)

Prvi fant. Kje si pa dobil to lajno? -- Tako cvili, kot bi imel miši v njej!

Berač Martin. He, he, Topolščak mi jo je kupil.

Drugi fant. Čemu? Vsaj si nista v rodu!

Tretji fant. Siromakom se da krajcar ali kos kruha.

Četrty fant. Beži, beži! Ukradel si jo.

Prvi fant. Ukradel, ukradel!

Kmetje in kmetice (pristopijo). Kdo? — Martin, ti?! — Ukradel?

Berač Martin. O jej, jej, jej! O, kako grdi ljudje so na svetu, pa hudobni! O jej, jej, jej, — kako se meni hudo godi! Jaz kradel? Tako sem nedolžen ko Bog na križu, lejte!

Prvi fant. Na nosu se ti pozna, da si jo ukradel!

Kmetje. Ukradel! — Peljimo ga h gosposki! — V luknjo ž njim!

Berač Martin. O jej, jej, jej, — kako se meni hudo godi, o jej, jej. Poslušajte vendar, ljudje božji! Jaz sem rekel Topolščaku: Miklavž, ali bom kaj dobil po svojem bratu? Vsi ljudje pravijo, da bom dobil, pa še precej! On pa je dejal: Martin, nič ne bo, nič! Zato, ker ne bo nič, ti pa dam tole harmoniko. Le križ daj, da ni nič, pa malo po svetu poglej, je rekel. No, jaz sem pa dal križ, da ni nič, pa je bilo! Bog ti povrni, sem mu rekel, pa sem šel. O jej, jej, jej, kak revež sem jaz!

Prvi kmet (proti sogledalcem). Res, — bo tako, bo! Topolščak je dober človek. Poznam ga!

Drugi kmet. Tako se govori! Takih mož nič!

Berač Martin. Malo sram me je pa vendarle: tak dedec, pa tako majhna harmonika! (Protij ljudem,

glasno.) Ljudje božji, korenine, korenine! Za krave, če ne dajejo mleka, zoper gadji pik, vročinsko bolezen, mrzlico! Prav po ceni!

Postarna ženska. Martin, sem pojdi!

Berač Martin (stopa k njej).

(V ozadju igra nekdo na orgljice.)

[***Tina** (ki ima za klobukom polno barvastega papirja, priteče na oder, za njim **kmetiški otroci**, ki ga dražijo. Sedaj ga pocuka eden, sedaj zopet drugi, a kakor hitro se Tina obrne, odskočijo otroci bojazljivo. Besede in kretenje Tine so otročje, dasi je njegova zunajnost starikava. Otrok se boji.)

Prvi deček. Tina, Tina, kje imaš Jerico?

Tina (se ozira bojazljivo). Jerico imam pa doma, v kurniku!

Otroci. Ha, ha, ha!

Drugi deček. Tina, kako se pišeš?

Tina. Tina Bobek se pišem . . .

Otroci. Bobek! Bobek!

Tretji deček. Zapoj, zapoj, Tina, tisto o Jerici!

Tina (recituje zategnjeno, enakoglasno in tolče med tem z nogo ob tla).

Oj ta presneta Jer'ca,
je vzela konjederca,
na melj jo je odrl,
na ražnju jo je cvrl, —
na ražnju jo je cvrl!
Na melj jo je odrl,
na ražnju jo je cvrl! — Ha, ha, ha!

Otroci.

---

*) Prizor v oklepajih [ ] se pri uprizoritvi lahko opusti.

Stareji kmet (pride bližje). Oj, Tina, danes si pa lep! Pa povsod te dobimo, kakor slab denar. Tu imaš krajcar! Domov pojdi, domov!]

Topolščak (pride z desne).

[**Tina** (vzame krajcar). Domov, domov! (Teče proč.)

Otroci (tečejo za njim). Tina Bobek, Tina Bobek!

Topolščak. Ho, ho, Tina, kaj pa ti noriš tod okoli? Ali si lačen?

Tina (obstane pred Topolščakom).

Otroci (zro od strani).

Tina. Ha, ha, — vina, vina, ha, ha — pa klobaso, klobaso! (Gre za Topolščakom v ospredje.)

Topolščak. Ali bi jedel klobaso?

Tina. Ham, ham!

Kmetje (se zbirajo okrog Topolščaka in Tina).

Topolščak. Tu imaš desetico in kupi si jo! (Mu pomoli denar.)

Tina (zre na denar nezaupno, umikaje se). Te pa že ne, te pa že ne!

Topolščak. No, zakaj ne? Ali moj denar nima veljave?

Kmetje (se muzajo in na tihem šepčejo).

Tina. Veš, tvoj denar je od tistih — Francozov . . .

Topolščak (v vidni zadregi). Capin capinski! Katerih, katerih?

Kmetje (posebno pozorni, se posmehujejo).

Tina. Tvoj denar je od tistih Francozov, ki si jih — zadavil, že veš, in ki jih imaš doma zakopane, ha, ha! (Med kmeti se začuje semtertje krohot.)

Kmetje. Ta je bila gorka, hi, hi! — Norec je norec! — Ej, norci in otroci govoré resnico!

Topolščak (prime Tina za ušesa). Kaj praviš, beračun? Kaj? Kdo je Francoze davil, kdo? Zgubi se! (Ga brcne.)

Tina (prestrašen, tuli, steče hitro proč).

Otroci (za njim, kričijo).

Kmetice. Kako je sirov! — Saj norec nima pameti! — Revež, kar smili se mi!]

Gotard (gre Topolščaku naproti). Dober dan, stric! Kaj pa vi?

Topolščak. V semenj, kaj pak.

Gotard. Pa bo prepozno.

Topolščak. Oh, — še se kupi, še! (Gre k Brnotu; moža si sežeta v roke.)

Brnot. Prav, prav, da si prišel! Celo večnost te že ni bilo. Kaj pa, ali boš voliče, ali junice?

Topolščak. Bomo videli, bomo videli. Ne manjka mi sicer ne teh, ne onih. Če se nameri kaj po pravi ceni, zakaj ne?

Kmetje (napijajo Topolščaku in ga pozdravljajo. On pokusi le pri nekaterih znancih, mnogim odkloni.) Pij! Pij! — Vročje je! — Le potegni; ta je dober!

Topolščak. Gotard, prinesi ga bokal! (Sede oblastno k sprednji mizi blizu Brnota.)

(Nekaj kmetov se pririne k Topolščaku.)

Prvi kmet. Hm, hm, — kaj pa je bilo vendar z onim tujcem, ki je umrl pri tebi? (Vidi se, da imajo vsi drugi okoli njega stoječi tisto vprašanje na jeziku.)

Topolščak (smehljaje). I, kaj, umrl je, ker živeti ni mogel!

Drugi kmet. Ali ste ga že pokopali?

Gotard (prinese vino).

Topolščak. Predvčerajšnjim. Dobro zdravje, Brnot!
(Nalije kozarec in ga potisne proti Brnotu.)

Brnot (pristopi k mizi). Na zdravje, Miklavž! Da bi ga še dolgo!

Tretji kmet. Pravijo, da je imel veliko denarja.

Topolščak. Jaz ga nisem videl veliko. Sodišče je spravilo vse; kar zmetali so vse skupaj in zapečatili. Pravijo, da bodo čakali dedičev. (Pije.)

Tomaž (stopi Topolščaku za hrbet).

Četrty kmet. Pa odkod je bil neki?

Topolščak. Pravijo, da tam iz Trsta ali okolice. Bog vedi, jaz si nisem zapomnil. Že še izvemo!

Tomaž (z malho na hrbtu). Oj, pa težek je bil, težek, to Vam pravim! Jaz sem mu nosil skrinjice v sobo. Rajši nesem dve teleti ob enem!

Topolščak (malo osorno). Ti si, Tomaž? Potem bo dobra zate; le glej, da ti pošteno plačajo, kolikorkrat si stopil z dvorišča v sobo. Pa kaj, ali te danes še niso nabili v semnju? Ali nisi še nič mešetaril?

(Okoli stoječi kmetje se krohotajo.)

Tomaž (ga pogleda z napol zaprtimi očmi, zlobno). Morda boš ti kaj kupoval, Miklavž! Potem me pa vzemi za mešetarja, pa glej, da ne prideš prepozno!

Topolščak (ga pogleda zlovолjno in mu zre v oči, češ, kaj hoče s to govorico. Čez trenutek mirneje.) Saj bo res semenj kmalu pri kraju, pa nisem mogel preje z doma.

Tomaž (se pomeša med množico).

Prvi kmet (drugemu kmetu). Za koliko je šla tvoja junica, Blaže?

Tretji kmet. Ej, kaj boš prašal, Janez; junica je sedaj moja! Toliko sem jo preplačal, da bo dal Blaže še za en bokal!

Metka (priteče k Brnotu in mu šepetne v uho). Oče!

Ogovorjeni kmet. Kaj boš čenčal, stiskač! Ti daj, ti! (Kmetje se pomenkujejo križem.)

Topolščak (je ostal sam pri mizi).

Brnot (Metki). Takoj pridem. Pa ti ostani tukaj! (Odide v hišo.)

Topolščak. Ej, Metka, ali boš pila? (Govori ž njo pokroviteljsko.)

Metka. Dober dan, stric! (Priskoči, mu poda roko bojazljivo in pokusi vino.) Dolgo Vas ni bilo pri nas.

Topolščak. Dolgo, dolgo, — pa vsak čas mine. Tudi dolgčas.

Metka (smeje). Seve — pri nas ga pa danes ni nič.

Topolščak. Nikoli, nikoli, tudi pri nas ga ni. Pa bi prišla še kaj pogledat, doli, — k nam . . .

Metka. Zakaj ne. Oče vedno govore o tem, a navadno gredo sami.

Topolščak. No, le čakaj, — bom že govoril z očetom.

Gostje (odhajajo polagoma. Pri zadnji mizi na desni sedi le še par kmetov in med njimi Tomaž, ki se pa skriva pred Topolščakom.)

Brnot (pride iz hiše, še na pragu). Metka, mati te kliče! (Gre doli k Topolščaku.)

Metka. Pozdravljeni, stric! Mudi se.

Topolščak. No, no, — še se vidiva!

Metka. Takoj, takoj! (Steče lahkih korakov v hišo.)

Topolščak (vrti kozarec med prsti, ga prime in postavi trdo na mizo. Brnotu.) Janez, — kaj pa misliš z dekletom?

Brnot. S katerim?

Topolščak. Z Metko?

Brnot. Zakaj?

Topolščak. Omožiti jo boš moral.

Brnot. Ej, pojdi, pojdi! Premlada je še! Otrok!

Topolščak. Kaj premlada? Da le prestara ni!

Brnot (sede k Topolščaku in ta mu napolni kozarec).

Topolščak. Jaz ti pravim, da ni premlada; omoži jo!

Brnot (dobre volje). Kam jo naj omožim? Svoje dote nima, tržaška rejenka je, kakor sam veš; jaz bi ji moral doto šteti. In Bog vedi, kam bi prišla?

Topolščak. Gotard bo pa doma?

Brnot. Seve, seve, ko bi bil za delo. Pa fant ne more s svojo šepavo nogo. Jaz pravim, da bi ga pustil tu doma in da bi mu izgovoril, da bo imel dovolj za živež in potrebno in svoj kot; ženiti se mu pa ni treba!

Topolščak. Kaj pa z Metko?

Brnot. Njo bom pa tukaj omožil, na svojem domu, če dobim pametnega fanta. Pa saj je še premlada. In radi jo imamo. (Nalije kozarec.)

Topolščak (prime za kozarec in ga vrti med prsti). Brnot, bratranca sva si in sorodstvo se pokaže šele potem, če drug za družega kaj stori!

Brnot. Seve, seve, — bratranca sva si; — pa čemu povdarjaš to?

Topolščak. Pravim, da je treba delati med sorodniki drug za drug, da postanejo rodovi močni in denarni! — Krepiti moramo drug drug!

Brnot. Seve, seve, — podpirati se moramo, tako govori božja postava. Ali Miklavž . . .

Topolščak. In tudi midva si morava podati roke. Takole, (poda Brnotu, ki ne ume govora, roko) takole, Brnot! Jaz za te, pa tudi ti za me! Toda, kaj ti, ženo imaš, dobro gospodinjo, — a jaz, a jaz . . .

Brnot. Ženiti se moraš, Miklavž, pri moči si še; veliko razleko imaš; — gospodinje potrebuješ! . . .

Topolščak. Saj to je tisto, to je tisto, kar sem hotel povedati.

Brnot. Ali ti naj prigovorim? Kje imaš ubrano?

Topolščak. Meni jo daj, Brnot, slabo ji ne bo . . .

Brnot. Kaj naj ti dam?

Topolščak (v zadregi). Hm, — meni jo daj, pravim! Ne bo ti žal!

Brnot. Prav zares ne vem, kaj bi rad, Miklavž —?

Topolščak. I, kaj (obotavlja). — Metko! . . .

Brnot (zelo začuden). Oho, — oho! . . . Metko?

Topolščak (toplo). Tako je, Janez! Meni jo daj! Jaz potrebujem žene! Sam sem! Urša ne zmore vsega, ljudje me goljufajo. — Pameten si in veš, kako gre, kadar ni žene v hiši!

Brnot (se zamisli in bobna z roko po mizi).

Topolščak (prepričevalno). Svojemu sinu boš vendar privoščil dom?! In kaj, če je slab in šepav, če ne more naložiti štirih mernikov pšenice ali prevaliti hrastovega hloda? Toliko mu boš pa vendar pustil, da bo plačeval hlapce, kakor ti. Jaz pa nečem ničesar, vedi, ničesar; še postelje ne, niti skrinje!

Brnot. No, postelj in skrinjo bo Brnot tudi lahko dal.

Topolščak. Vem, da jo lahko daš; — še dve ali deset, ako hočeš! Pa to se le tako govori. Brez zamere, Janez! (Si sežeta v roke.)

Brnot. Pa bi kje drugod pogledal . . .

Topolščak. Kaj, pogledal? Kravo in vola pogledaš, kadar kupiš, žene ni treba; žena se potem sama naredi!

Brnot. To pa ti pravim, Topolščak, da je ne dobiš boljše od Metke v vsem Grabnu ne, niti ne daleč na okoli.

Topolščak. Zato te pa vprašam, Janez: ali hočeš?

Brnot (se ozre po skoro praznem dvorišču).

Gotard (nese v ozadju vedro vode preko dvorišča).

Topolščak. Pa praviš, da ni za gospodarja. Le poglej ga!

Brnot. Hm, hm. Pa se ti vendar ne mudi?

Topolščak. Čim preje, tem bolje.

Brnot. Tudi tako prav! (Oba trčita s kozarci in pijeta.)

Metka (se pokaže na pragu hiše).

Brnot. Metka, Metka, pojdi sem.

Metka (priteče urno). Kaj pa je, oče?

Brnot. Ali ti je všeč tale stric?

Metka. O, seveda so mi stric všeč! Zakaj bi mi ne bili?

Brnot. Ali ga imaš rada!

Metka. I, kajpada jih imam rada!

Brnot (važno). Čuj, — ta stric je od sedajle naprej tvoj ženin! V kratkem bo poroka!

Metka (negotovo, na pol smeje). To je le šala kajneda, oče?

Topolščak. Ni šala, Metka, ne! Dobro se boš imela pri meni!

Metka (osupla, prebledi, povesi oči, obotavlja). Oče, oče, — ne ne — ne, — prosim Vas!

Brnot. Kaj ti je, dekle? Ali si nora, da se braniš?

Metka (zre v tla).

Topolščak. Bogata, spoštovana boš! Vsi te bodo pozdravljali, ko pojdeš iz cerkve in vsi bodo šepetali: glejte jo, — to je Topolščakovka!

Brnot. Res je, res! Ne bodi neumna!

Metka. Ne, ne, — oče. Strica se — bojim!

Topolščak. Bojiš se me? Ha, ha, ta je lepa! Ali sem te kdaj vgriznil? Ali se nisva vedno lepo pomenila? No, daj mi roko, Metka, daj! (Ji ponuja roko.)

Metka (se umika). Prosim Vas oče, lepo Vas prosim . . . (Hoče oditi.)

Brnot (ji zastavi pot in se dela hudega). Zakaj nočeš strica? Le hitro povej! (Zaupno.) No, no. Nič se ti ne zgodi.

Metka (sramežljivo). Jaz, — jaz — imam — rada — Gotarda . . .

Brnot. Oj ti presneta punica, ti! Izbij si to iz glave; Gotard ni za ženitev!

Topolščak. Tako je! Gotard ni za ženitev!

Gotard (hoče v skedenj).

Metka (zakriči). Gotard, Gotard, pomagaj! (Skoči k Gotardu, ga prime za roko, prisrčno.) Glej, stric hoče, naj bom njegova . . .

Gotard (pride z Metko bližje, odločno). Oče, če Vi tako mislite, potem . . .

Brnot (se dela hudega). No, no, — kaj pa potem? (Pogleda Topolščaka, kot bi ga vprašal: Ali sem ga dal?)

Gotard. . . . potem grem od hiše!

Brnot. Gotard, Gotard, imej pamet! — Saj veš . . .

Topolščak. Sram te bodi, Brnot, da imaš tako malo besede! Rad bi vedel, kje je tisti sin, ki bi mi tako predrzno ugovarjal!

Gotard (ponosno). Kakor hočete, oče! Če Metka ni moja, nisem jaz Vaš!

Metka (se oklene Gotarda). Gotard, ne bodi hud!

Gotard (odvede Metko, držeč jo okoli pasu na levo).

Brnot. Saj veš, sin je le sin. Ski sil ga bom pogovoriti. Od moje strani ne boš imel vprek.

Brnotovka (z belim predpasnikom, pri . . . iz hiše. Topolščaku, še na pragu.) Lej ga no, pa nič ne prideš k meni v kuhinjo. Če bi mi Metka ne bila povedala, da si tu, šel bi od nas, ne da bi si bila segla v roke. (Pride doli in mu poda roko.) Pozdravljen!

Topolščak. Ali mar hočeš, da ti pomijem lonce ali pa, da ti vrtim janjca na ražnju? Moja beseda se čuje tudi v kuhinjo, menim!

Brnotovka (pikro). Ej, me ženske smo tako vedno zadnje.

Topolščak. Kaj se boš jezila! (Hudomušno.) Postarne ženske se morajo umakniti, da imajo mlade prostora!

Brnot (v zadregi, prestavlja kozarce po mizi). Seveda, seveda, — je že tako. Hm . . .

Brnotovka. Ej, ej, Miklavž! Ti — pa mlade ženske . . .

Topolščak. Glej jo, glej, — tako govori, kakor da bi se branila medu. Brnot, sedaj je tvoja vrsta!

Brnot (vedno bolj v zadregi). Res, dejal bi, da Miklavž še ni tako star. Poglej ga, kako je rejen.

Brnotovka. Bežita, bežita, kolovrata! (Šaleča se.) Pa čakaj, Miklavž, ti si res vdovec. Preskrbim ti mlado, rdečelično punco. Koliko naj bo stara, — petnajst, šestnajst?

Topolščak. Ni ti je potreba iskati; jo že imam! Brnot, govori, pravim!

Brnot. Hm; hm. Se reče . . . Kaj naj povem, Miklavž?

Topolščak Ej, nič moškcga ni na tebi, Janez! (Brnotovski.) Pripravi jo na to, da ne bo potem neumnosti; mlada je še! V štirih, petih tednih bo poroka!

Brnot (zre boječe zdaj v Topolščaka, zdaj v svojo ženo).

Brnotovka (na pol resno). Kaj naj pripravim, Miklavž?

Topolščak (ozlovoljen). Pozdravljena! Zmenita se sama! (Hoče oditi.)

Brnot (pomirujoče). Miklavž, no, no . . .

Brnotovka (gleda sedaj Topolščaka, sedaj Brnota). Kaj pa mešetarita? Pa vendar ne vzameš naše stare Jere, Miklavž?

Topolščak (zadaj na desni). Da si nisimo v sorodu, bi ti bilo sedajle žal za tvoje zbadljive besede! (Gre proti Brnotovki.) Metko, Metko vzamem!

Brnotovka (se zasmije na vsa usta).

Brnot (Brnotovki). Nikar se ne smejaj, Marjana; on pravi, da jo bo . . .

Brnotovka (ki ji zastane sapa). Metko, Metko?! Za božjo voljo, Miklavž, čemu ti bo tak otrok? Vsa vas se bo posmehovala tebi in nam!

Brnot (polhlevno). Glej, Marjana, naš Gotard . . .

Brnotovka (ga ustavi). Sramuj se! Moški ste sami barantači. To ne sme biti, pa ne sme! (Na pragu hiše.) Metka, Metka! (Odide v hišo.)

Topolščak. Malo te je, Janez! Sicer se pa držim tvoje besede. Ukaži napreči! (Oba odideta na desno.)

(Prizorišče je za trenutek prazno)

Tomaž (ki je sedel med tem prizorom sam pri zadnji mizi in navidezno dremal, stopi v ospredje, malo opotekaje se. Govori skrivnostno.) Ha, ha! Ta Topolščak je res tepec, akoravno je trd in ošaben, da ga vse boli. Na stara leta se ženi, prismođa prismojena, ha, ha! In takegale otroka snubi. O, prav pripravna punca, pa za tebe ne, Miklavž! Ha, ha! — Vrag vedi, kaj je pisano tam notri,

na tistem papirju? Ej, brez nič ne more biti. Tako bogat človek ne bo nosil seboj ničvrednih papirjev, in Topolščak mu jih ne bo jemal in spravljal pod streho. Se reče, se reče, to so čudne reči, čudne reči!

Klander (visok, koščen, nosi ozke hlače, zvezane spodaj z motvozi, pride od desne in udari Tomaža za hrbtom po rami).

Tomaž (hitro). Joj, Klander, duša kosmata, kod se pa ti klatiš, da te človek ne vidi več na nobenem semnju in v nobeni krčmi?

Klander. Danes me vidiš, prijatelj, in če si tega tako vesel, pa daj tule za malo žganega. Borovničevce se dobi, izvrsten borovničevce! (Sede k prednji mizi.)

Tomaž (prisede). I, zakaj pa ne! Najini grli sta nalašč ustvarjeni za tako božjo kapljico. Punca, hej, punca! Ali ni nič nevest tukaj? He — he! Dva kozarca borovničevca! — Oj, duša kosmata, oj mačja smrt, — besedo nazaj, — veš kaj, Klander, veš kaj? Ti pa, ti! Ti lahko hodiš po svetu, tebi je to lahko, mi pa . . .

Klander. No kaj, mi pa? Tudi ti greš lahko po svetu, saj nisi priklenjen! Ali se morda ženiš?

Tomaž. Ej, kaj boš norce bril! Se pravi, se pravi, — ti znaš brati in pisati, zato greš lahko po svetu, jaz pa . . . Ej, kaj bi govoril . . .

Klander. Tudi s tem ni nič, Tomaž! Srečo mora imeti človek, srečo ti pravim, potem z vinarjem obogati, če je še tako neumen!

Tomaž. Ej, Klander, skoro bi bil pozabil. (Skrivnostno, s povdarkom.) Glej, glej, sinoči sem našel kos

papirja tam doli ob cesti in nekaj pisanega je bilo gori. Škoda, da nimam papirja tu; doma v skrinji sem ga pustil. Vedel bi pa le rad, kaj je bilo tam napisano.

Klander. No, potem pridem k tebi, da mi pokažeš tisto.

Tomaž. Pa čakaj, samo nekaj čaček je bilo, blizu takole. Saj veš, da sem poznal nekdanj črke, pa zdaj jih nič več ne zmagam. (Riše s prstom po mizi.) Vidiš, tako je postavljen eden steber in gori na vrhu eden po čez, kakor križ v kozolcu. Takole! —

Klander. To je, to je, -- morda „t“, veliki, začetni „T“.

Tomaž. V začetku stoji pač, saj sem prav obrnil, ker je zadaj tista čačka; pika se ji menda pravi. Ej, jaz tudi nekaj poznam! Vidiš za tem križem pa pride „e“, to dobro vem, ker je podoben čevljarskemu krivcu, kateremu se ročaj navzgor zavije. To so rajni šentožboltski gospod pripovedovali in dobro je bilo, zakaj, še sedaj pomnim. Za tem pride nekaj okroglega, zavitega kakor slepec, če ga stisneš čez sredo. To je pa „s“, ali ne?

Klander. Seveda!

Tomaž. Potem pa spet takšen križ, ki ga ne poznam.

Klander (postaja vedno pozornejši). To je „t“, — mali „t“.

Tomaž. Kaj bo to? To se pravi do sedaj „test“, kaj ne, „test“ in za tem pride zopet nekaj okroglega.

Klander. Morda „o“; potem je „testo“. Morebiti je kaka baba, ki se je vozila po pošti, testo zavila v tisti papir. (Se smeje na ves glas.)

Tomaž (stisne jezik z ustnicami, pogleda debelo in zabrlizne. Njegovo obnašanje kaže, da se je izvršil v njem hipno važen ukrep.)

Klander. Kaj ti je, Tomaž? Kaj si uganil?

Tomaž. Ej, nič. (Malomarno.) Spomnil sem se, da moram kupiti Topolščakovi Urši nekaj trakov. Naročila mi je.

Klander. Trakove? (S posmehom.) Kakšne pa? Rdeče, višnjeve, zelene . . .

Tomaž (se mu vidi, da misli nekaj družega, pospravlja svojo malho). Vsake vrste, vsake vrste. Rdeče, višnjeve, zelene . . .

Klander. Pa se vendar ne moži ta stara kost?

Tomaž. Že mogoče, že mogoče, ali pa tudi ne.

Klander (zvito). Zakaj pa ni Miklavžu naročila? (Hitro.) Lažeš, lažeš, Tomaž!

Tomaž. Ne vem, ne vem. Lahko noč, Klander! (Hitro odide.)

Klander (zre začudeno za njim). Ej, ptiček, ti imaš nekaj v glavi! „Testo“ ni bilo! Pa kaj bi naj bilo to? — (V glavi se mu zablisne, poskoči, postoji, važno.) Testo — testa — testa . . . O, saperment, — testament!! (Zre nepremično za njim.)

ZASTOR.

Tretje dejanje.

Soba, kakor v prvem dejanju. — Popoldan.

Tomaž (sedi pri peči, se predrami. Zdelha se mu. Vstane in se steguje, medtem se malo opoteče.) Oho! Še sedaj mi brenči po glavi. Ti šment, — ta je bil pa hud. Glavo stavim, da je Topolščak gada namočil v to vino, — žveplo pa prav gotovo! Aaa . . .

Andrej (v črno oblečen, nosi v rokah suktnjo in mali kovčeg, odpre zadnje duri. Na pragu se ustavi in zre v sobo.) Dober dan, Tomaž! Sam? (Vstopi in odloži kovčeg in suktnjo.)

Tomaž. Ja, ja, — se reče, ali si ti, Andrej? Lej ga no! Seveda si ti! Hohoho!

Andrej. Kaj pa se ti zdi tako čudno, kaj?

Tomaž. Seve, — se reče, pšenica še ni rumena in ajda še ni v zemlji . . .

Andrej. Letos prihajam prej! (Hodi po sobi, ogleduje okrog sebe in se hladi z robcem.)

Tomaž. Ej, ej, — vedel sem, da dolgo ne boš obrit pod nosom, he, he . . .

Andrej (si briše pot s čela). Jaz ne obrit, ti ne bogat. Midva sva nezadovoljneža, kaj ne, Tomaž?

Tomaž. Ne bom odrekel. Ampak, se reče, kaj pa oče?

Andrej. Oče govori že ves čas in jaz ves čas ubogam! Kdaj, meniš, pride name vrsta?

Tomaž. I — vrsta, vrsta! Sediva no! Veš, Andrej, — jaz menim tako-le: — če bi bil človek ustvarjen samo za to, da posluša in uboga, potem bi tisti človek ne bil človek, ampak — nekaj živinčetu podobnega. — Človek pa nima le ušes, ampak nekaj tudi tule notri! (Se potolče s prstom po čelu.) Ali si jo obesil?

Andrej. Drugače ne gre!

Tomaž. Lejte, lejte, — ali ti duhovski stan ni vseč?

Andrej (malomarno). Zakaj ne? Lep je, ali ne za vsacega!

Tomaž (maje z glavo). Oče bo rekel: sprijen študent.

Andrej. Lej ga, Tomaža! Ali meniš, da bi jaz ne smel obleči hodnične srajce in prtenih hlač?

Tomaž. Ha, ha! Ti — pa kmet . . .

Andrej (vstane). Poglej okrog sebe! Ali vidiš v našem Grabnu kaj družega kot same trpine in siromake?

Tomaž (pozoren). Se reče, se reče, — ali znaš denar delati?

Andrej (z nasmehom). Kakor se vzame!

Tomaž. V luknjo te vtaknejo!

Andrej (sprva smeje, potem navdušeno). Tomaž, ali veš kaj je to, če zna kdo izpremeniti suho prst v mastno, rodovitno zemljo, da rodi dva kosa kruha, namesto enega? — če zna kdo spraviti svoje pridelke v dober

denar, — da se mu živina dobro redi, kaj?! (Stopi k oknu in ga odpre. Vidi se pusta pokrajina. Navdušeno.) Tomaž, glej, ves ta svet je nedvignjen zaklad in vsa ta mestna zemlja hrepeni po umnih in pridnih rokah! Toda ljudstvo spi in spi, — ali, to ni spanje pravičnega. Žalostno, ali resnično. (Se zamisli in molče zre po pokrajini. Pristrčno.) Zapustite, vi siromaki, svoje temne domove in stopite na jasno solnce in v bojne vrste!

Tomaž. Kaj praviš? — Ej, jaz ti rečem, da iz tega ne bo nič! Nihče te ne bo poslušal, in če se ti bo dobro godilo, porečejo: goljufiv denar ima!

Andrej (zapre okno). Vidiš, to je tisto, kar hočem: ljudem vzbuditi upanje v boljšo bodočnost in postaviti vsakega posameznika na njegove lastne noge. Pa pustiva to. Kje je oče?

Tomaž (zvito se nasmehne, stopi pred Andreja, kaže pomembno s palcem na strop in zavriska hripavo).

Andrej (začuden, s posmehom). Kaj pa praznuješ danes, Tomaž? Pa se vendar ne ženiš?

Tomaž (udari v smeh). Andrej, vsi se ne moremo, vsi ne. (Mu gleda pomembno v obraz in kaže zopet na strop.)

Andrej. Govori, Tomaž! — Kaj je?

Tomaž. I, saj govorim! Gori so!

Andrej. I, kdo, kdo? . . .

Tomaž. Kdo neki! Brnotovi, — tvoji sorodniki! Ha, ha!

Andrej (zre začudeno v Tomaža).

Tomaž. In z Brnotovimi je Metka, tista tržaška punca, tisti otrok.

Andrej. Obisk?

Tomaž. Pojdi no gori in reci tisti punčki: dober dan, mati!

Andrej. Tomaž?!

Tomaž. Nikar me ne glej tako, ha, ha, če ti povem kaj lepega. Tvoja mačeha bo!

Andrej (ne more pojmiti). Oče, moj oče . . . ?

Tomaž. Miklavž Topolščak! Menda je tvoj oče!

Andrej (zelo presenečen, sede k mizi in zre zamišljeno predse. Trenutek molk.) Ali ima dekle denar?

Tomaž. Beži no, beži! Ubog otrok, ki ga pobero na cesti, pa denar . . .

Andrej. Čemu tedaj ženitev? To ni mogoče! Tomaž, to je laž, ali pa se ti blede!

Tomaž (nevoljen). Meni ne verjameš? Vprašaj ljudi! Ves Graben že ve to novico, ves Graben ji verjame in ves Graben se norčuje. Tako je!

Andrej (uničen). Prišel sem, da mu pomorem — on mi pa zapira duri. Tomaž, Tomaž, — zakaj nisi prihranil te novice? (Odide počasi, sklonjen, v sobo na desno.)

Tomaž (gre par korakov za njim. Resno.) Andrej, prav res, smiliš se mi. Tako bo še gromelo in treskalo, da se bo tresla cela hiša in čudež bo, če se ne sesuje, čudež, pravim! Ej, pojmo spat, spat! (Zleze nerodno za peč.) Jaz pravim, najhujše na svetu je to, da ima človek oči in ušesa. Če bi človek ne imel oči in ušes, potem bi bilo pa res dobro na svetu, prav res! (Se vleže tako za peč, da se ne vidi od zdočaj. Trenutek molk.)

Klander (s palico v roki, vstopi pri zadnjih durih, se ozira po sobi. Ko vidi, da je sam, stopi urno k točilnici. išče po njej, zgrabi steklenico z žganjem in parkrat debelo požre. Ko odstavi, nakremži obraz in se obriše z rokavom okrog ust.)

Tomaž (se tiho vzkloni in pogleda izza peči na Klandra medtem, ko ta pije. Potem pomakne glavo hitro nazaj.)

Klander (je postavil steklenico urno na prejšnji prostor, stopi k mizi in udari s palico parkrat po mizi). Hej, hej! Ali ni nikogar? (Stopa proti durim.)

Topolščak (odpre urno zadnja vrata in se ozira po sobi). Urša, Urša! (Hoče ravnotako urno vun.)

Klander. Hej, Miklavž, počakaj no in piti mi daj! Danes še nisem videl kapljice.

Topolščak. Ne utegnem! No, pa hitro. Koliko? Polovico? (Stopi h kredenci in toči.)

Klander. Celega, — kaj bo pol! — Kaj bi tako skrival! Videl sem jih! Pusti jih same, da se najedo! Pusti no Brnotu in tisti drobni puncu, da se najesta enkrat piščancev dositega. Ostanke boš pa meni privoščil, ali ne?

Topolščak (postavi pred Klandra kozarec žganja). Sedaj gremo na polje, da vidijo moje njive, gozde, pa drugo. (Hoče vun.)

Klander. Počakaj no! (Se kreta, kakor bi imel posebno novico.) Počakaj!

Topolščak (se ozira po sobi, če ni še kdo drugi navzoč). No, — pa brž!

Klander (skrivnostno). Tegale tukaj, (kaže na kredenco) ne smeš imeti odprtega!

Topolščak. Kako to?

Klander. No, zato! Ker sem pošten človek, ti povem! (Zelo važno.) Nekdo ti je kradel žganje!

Topolščak (pozoren). Kdo?

Klander. Nikomur ne pravi! Tomaž, tisti tvoj go-bezde. Kar iz steklenice je pil. Pri vratih sem kukal!

Topolščak. Tomaž? Klander, če bi te ne poznal . . . Kaj sta imela zopet s Tomažem?

Klander. Se reče, to te nič ne briga! Kaj potem, če se včasih malo spoprimeva? Ali morem za to, če ti žganje krade? Pa res! Miklavž, — jaz pravim, tisti tvoj Tomaž je zvijon, da nič tacih. (Skrivnostno.) Nikomur ne pravi: na cesti pobira neke čudne papirje, kar na cesti, pravim!

Topolščak. Pijan si danes, Klander! Tomaž krade meni žganje, Tomaž pobira na cesti papirje! Kaj se pravi to? V drugič se zmeniva! (Hoče urno vun.)

Klander (ga potegne za suknjo). Ukradel jih je, ukradel, pravim!

Urša (v belem predpasniku); **Brnotovka** (bahato, v črno oblečena; ruta ji je zlezla raz glavo na rameni); **Metka** (v pri-prosti, temni, tesno se prilagajoči obleki, gologlava, drži ruto v roki); **Brnot** (gologlav. gladko počesan, praznično oblečen — vstopijo).

Urša. Še tu si oglejte! (Topolščaku.) Kar greš!

Topolščak. Saj res! Ali ste bili že zunaj? Tisto leseno kolibo zraven hleva vržem še letos proč in napravim novo drvarnico, — na kamenitih stebrih in kritu z opeko!

Brnot. Le, le! Potem bo lepše tamkaj!

Brnotovka in **Urša** (se pomenkujeta in ozirata po sobi).

Metka (stoji poleg njiju in pokorno sledi njunim pogledom).

Topolščak. In tisti svinjak tudi prestavim! Sedaj imajo zidane! Pravijo, da so boljši!

Brnotovka. Oj nikar, nikar, Miklavž; leseni so boljši! Le starega se drži! V zidanih ti bodo prašiči vročni in če ne boš imel brinjevega porezanca pod njimi, ne pomore ti ne oglje in ne ogljena voda!

Brnot. Jaz sem tudi čul, da se ne rede v zidanih!

Topolščak. Poskusiti se mora! (Rožlja s srebrnjaki v žepu.) Poglejmo še po polju!

Klander (ki je slonel razleknjen na mizi in poslušal). Miklavž, to ti rečem, lepo nevesto imaš! (Metki.) Lej jo no, Metko! Napil bi ti, pa vem, da žganja ne piješ!

Topolščak (Metki). No, ali ti bo povšeči?

Metka (v zadregi, zre na tla). Veliko je!

Topolščak. Pa se zmaguje! Pojdimo, pojdimo!
(V sobo se začuje hrušč prišlih gostov.)

Vsi (razun Klandra hočejo vun).

Fantje iz Št. Gotarda (vsi praznično oblečeni in) **Martizelj** (pol gosposko, pol kmetiško oblečen, nosi pod pazduho citre, — vstopijo pri zadnjih durih).

Fantje. Dober dan! — Bog ga daj! — Pozdravljeni!

Topolščak. Oho, Šent Gotardčani?

Brnotovka. Jej, jej! Francelj, Tone, pa Lojze! Lej jih no! Kaj je pa vas prineslo semkaj?

Brnot. No, no, dober dan vsem skupaj!

Fantje. Vino pokušamo! — Junice kupujemo! — Lepo vreme imamo!

Urša (pripravlja stole in briše mize s predpasnikom).
Le posedite, le! (Odide urno pri zadnjih durih.)

Fantje (pozdravljajo Metko).

Matizelj. Kaj, kaj, Topolščak?! Tudi k tebi, tudi k tebi pridemo. Ti, Topolščak, veš kaj? (Važno.) Zvedeli smo od tebe zelo veliko — hudobijo! Vsa vas že ve, kaj si storil!

Fantje. Hudobijo! — Hudobijo!

Brnotovka (se dela začudeno). Jej, jej! — Miklavž, potem je pa s poroko pri kraju!

Brnot. Zdajle pa korajžo, Miklavž. Jaz ti pomorem!

Topolščak (se dela resnega). Hudobijo? Ali so moje krave zašle v tuj zelnik, ali kaj?

Matizelj. Kaj, kaj?! Oooo, — to ni nobena hudobija! Hudobijo si napravil, Topolščak, hudobijo pravim! Nikar se ne zatajaj, če ne, pokličemo »rihtarja«! Kaj, kaj?!

Fantje. Tako je! — »Rihtarja«!

Brnotovka. Je že proč, Miklavž!

Klander (sedi po mizi razleknjen in posluša).

Topolščak. No, ali je morda moj hlapec koga povozil ali kaj takega?

Matizelj. Kaj, kaj?! Vse to ni nič proti tvoji hudobiji! Pa govorimo, no, pa govorimo! Kaj, kaj?! (Zelo važno.) Ti, Topolščak, znano ti je, da imamo mi šentgotardski fantje tak vrt, da ga ne premore takega devet fara skup! Vse polno žlahtnih rož je v njem in

ena je lepša in gorša od druge! Mi varujemo ta vrt pred tatovi! Kaj?!

Fantje. Tako je!

Brnotovka. Metka, poglej no, kakšna čast!

Brnot. No, no!

Matizelj. Ti, Topolščak, ti si pa tat vseh tatov! Kaj? Prišel si in vzel si iz našega vrta najlepšo rožo! Kaj, kaj?!

Fantje. Najlepšo rožo!

Brnotovka. Punca, kar je preveč, — je preveč. Kar zamalo se mi zdi!

Brnot. No, no!

Matizelj. Zato ti pa prinašamo mi fantje šentgotardski tole pismo, da se pobotaš z nami, če ne, če ne, — pojdeš na vislice! (Mu svečano pomoli pisino.)

Fantje. Na vislice! — Na vislice!

Brnotovka. Punca, to imaš ti na vesti!

Matizelj. Noo!

Urša (prinese dva bokala vina. ju postavi na mizo in donese kozarce). Le pijte, le pijte! Dobro naj vam tekne. Prinesem še prigrizka! (Zopet odide.)

Topolščak (razgrne pismo in bere). Res, hm, — tedaj na vislice! Ali nič ne odnehate?

Matizelj. Kaj, kaj?! Noo, — poceni je ne damo! Sto cekinov, nič drugače!

Fantje. Sto cekinov. — Nič drugače!

Klander. Vsi skupaj niste vredni enega božjaka, ne pa sto cekinov, veš, Matizelj! Meni pa žganja!

Matizelj. Kaj, kaj?! Kaj si rekel?! (Fantom.) Miha, France, Anže! Kaj, kaj?! Ali ne bo nič?! (Zre bojevito v Klandra.)

Klander. Ha, ha! Od kod si pa prifrčal, — ti čeljust gobezdava?!

Topolščak. Klander, mir! (Fantom.) Tukaj je nekaj are, drugo dobite na poročni dan. (Pomoli Matizeljnu bankovec.)

Matizelj (vzame denar). Kaj?! Ali nisem rekel, kaj?! (Se ustopi pred Topolščaka. Važno.) Bog ti daj dobre letine, — pitane voliče in prašiče, — da se ti bo mlada dobro obračala, — da boš presušal vsako leto plenice! — Bog naj te pa obvaruje tudi vseh nadležnih beracev in mešetarjev! Amen! (Po zadnjih besedah pogleda posmehljivo na Klandra.)

Brnotovka. Jej, jej, plenice. Ha, ha!

Klander (zre jézno pred se).

Topolščak. Hvala, hvala. Povabim Vas na svatbo! Takrat izpijemo šentjanževca!

Fantje (trkajo s kozarci). Dobro! — Živio, Topolščak! — Na zdravje!

Matizelj. Kaj, kaj?! Ali nisem rekel?! Brnotova mati, dajva ga no! (Trčita.)

Prvi fant. Matizelj, sedaj pa še eno zagodi, da bo nevesta boljše volje!

Brnotovka (proti fantom). Le dajmo ga! (Trkajo.) To vam rečem, punca nima denarja, ampak pridna je, pa dobrega srca! Kajneda, Metka? — Vesela bodi, da imaš takega ženina!

Matizelj (sede k mizi, poskuša strune, parkrat pokašlja).

Klander (norčevaje). Sram Vas bodi! Vsi ste sinovi premožnih kmetov, pa se vlačite okrog s takimle cunjarjem, ki še svoje bajte nima!

Drugi fant (skoči pred Klandra). Ali jo imaš ti, cunjja mešetarska?! Klatiš se po svetu kakor deseti brat ter rediš uši in gnide!

Matizelj (skoči kvišku). Kaj, kaj, jaz cunjar, jaz cunjar?! (Ščuje mimično fante na Klandra.) Francelj, Tone . . .

Prvi fant (recituje, zlobno).

Oj mačja smrt, oj mačja smrt,
prišla je davi na naš vrt!
Je lačna b'la, je lačna b'la,
po naše kure je prišla!

Vsi (razun Topolščaka in Metke se krohotajo).

Fantje. Halo, vun ž njim! — Kurji tat! — Vun ž njim!

Klander (skoči hipoma pred mizo, kjer sede fantje, in udari z gorjačo po mizi, da se zvrnejo kozarci). Kdo pojde vun?!

Fantje (odskočijo osupli in pobegnejo drug za drugim).

Brnotovka. Jej, jej! Za božjo voljo, nikar se ne tepite!

Topolščak (pomirljivo). Klander, stoj! (Gre vun za fanti.)

Brnotovka (vpije za fanti). Vsaj ni nič, fantje! Nazaj pojdite! (Odide pri zadnjih durih.)

Metka (odide za njo).

Brnot. Francelj, Miha . . . ! (Odhajaje.) Gor pojmo!
(Med durmi.) Klander, ti si hudimanov cvet! Boš videl,
kako bom hud! (Odide.)

Matizelj (v kotu, bojzljivo). Noo, — Klander! Saj
sva prijatelj! Kaj, kaj?!

Klander (gre proti Matizeljnu). Eno po plečih, ne pa
prijatelja!

Matizelj (se plazi ob zadnji steni, zre boječ v Klandra,
skoči hitro skozi duri, med skokom pa mu padejo izpod pazduke
citre na tla. Ko je že zaprl duri, jih zopet odpre, kuka v sobo in
se ozira zdaj na citre, zdaj na Klandra, ki stoji pred njimi in na-
merja z gorjačo, da bi udaril po njih.) Kaj, kaj?!

Klander (brene citre pred Matizeljna). Dušo si izgubil,
Pavliha!

Matizelj (pobere citre in odleti). Kaj, kaj? (Vpije zunaj.)
Francelj, Lojze, Miha!

Klander (krohota se, odide).
(Trenutek molka.)

Tomaž (oprezno dvigne glavo in gleda po sobi. Ko vidi
da je sam, sede.) Ti hudiman. — ti rokovnjač, ti! Ne
boš me, pravim, da me ne boš!

Gotard (s culico v roki, prašen in poten, odpre bojzljivo
duri in zre radovedno v sobo. Potem stopi par korakov po sobi.)

Tomaž (ko začuje stopinje, se hipoma zopet uleže. Končno
pogleda oprezno in, ko opazi Gotarda, sede.) Ti presneti fant,
— kaj pa ti tukaj?

Gotard. Ali jih ni več tukaj?

Tomaž. So, so, — pa moraš prijeti za drugo
kljuko! Čakaj no, čakaj no! (Zleze urno raz peč.)

Gotard. Žnjo bi rad govoril . . .

Tomaž. Ne lovi muh! Topolščak te pohrusta s škornji vred!

Gotard. Na tuje grem!

Tomaž. Tako mlad fant, pa tako malo korajže! Pa čakaj! Narediva hitro! Vedno sva bila prijatelj. V težavah si, zato, zato . . . Le stoj! (Sega v malho.) Ali si hodil v farovž?

Gotard. Ne!

Tomaž. Nič ne znaš! Lahko se držiš tako kisló! (Iz vleče dva papirja.) Vzemi tole in spravi! Nič ne čakaj in k sodniji pojdi. Pokaži gospodom! Pa čakaj, obel papirjev ti ne dam, eden bo dovolj! (Vzame en papir nazaj in ga spravi v malho.) Če ti to ne pomore, potem si pa res revež!

Gotard (ogleduje papir nezaupljivo). Kaj bo to pisanje.

Tomaž. Nič ne prašaj in meni verjemi, da nekaj pomeni. Le spravi in pojdi! Mudi se mi! (Odhaja. Zase.) Ti preklicani rokovnjač!

Gotard. Pa vendar . . .

Tomaž (nevoljen). Če ne verjameš, daš lahko nazaj! (Se ustavi.)

Gotard. Kaj to, če pa Metke . . . (Spravi papir.)

Metka (vstopi hitro pri zadajili durili. Radostno.) Gotard!

Gotard (osupnjen, skoro prestrašen). Metka?!

Metka. Videla sem te skozi okno! (Žalostno.) Zgoraj smo!

Tomaž. Gotard, ubogaj, pravim! (Urno odide.)

Gotard. Kaj bo, kaj bo, — Metka?

Metka (sede k peči in zre žalostno pred sè). Gotard, zakaj nisi ostal doma? — Pozabi, kar je bilo!

Gotard (stoji sredi sobe, očitaje). Tako, tako, — sedaj naj pozabim? Seve, poprej sem bil jaz dober, sedaj boš pa Topolščakovka, bogata . . . Taka si, kot vse druge!

Metka (se nasmehne, britko). O, Gotard, kako krivo me sodiš! Bog je priča mojega trpljenja! Vse noči sem prejokala, ali sedaj tudi jokati več ne morem . . . Božja volja naj se zgodi . . .

Gotard (zre pred sè). Po slovo sem prišel, Metka!

Metka. Kaj praviš?

Gotard. Od doma pojdem . . .

Metka (stopi k njemu). Gotard, Gotard, — menila sem, da imaš več poguma. (Prisrčno.) Tega nikar, zaradi očeta in matere nikar! Ubogaj me, Gotard! . . .

Gotard. Tudi ti me nimaš več rada . . .

Metka. Tvoji starši so me vzeli le iz dobre volje pod streho, — pomisli! Pa če bi se tudi hotela upirati, — moje moči so preslabe . . .

Gotard (hitro). Z menoj pojdi! Daleč proč greva, — v kako mesto!

Metka. In tam?

Gotard. Tam dobiva službo.

Metka. Tam vendar nimajo polja, nimajo živine.

Gotard. Glej, Metka! (Iz vleče iz culice dva kosa kruha, belega in črnega.) Malo popotnice sem vzel saboj. Ta kos (beli) je tvoj, — ta moj! In pet tolarjev imam tu notri.

(Privleče iz culice ruto, z vozlom na koncu.) S tem prideva lahko daleč, zelo daleč!

Metka. Gotard, kaj vendar misliš?

Gotard (začuden). Ti nočeš? (Poparjen.) Potem pa z Bogom, Metka! (Se odpravlja.) Sam ne morem ostati doma. Daleč pojdem in ne vem, če se vidiva še kdaj.

Metka. O Bog, — kako sva zapuščena . . . Nikogar ni, ki bi nama pomagal! (Mu zre v obraz.) Ali Gotard, ne bodi vendar tako žalosten, — obljubi mi, da ne boš, obljubi . . .

Gotard (se ji nasmehne).

Metka (zelo toplo). Naju reši le nekdo in upam — (ga prime za roko) — trdno upam, da nama pomore. Pojdi! (Ga pelje za roko pred podobo Marije. — Med molitvijo stojita oba, Metka nekoliko spredaj.) O Marija, usliši prošnjo dveh zapuščenih, ki se obračata do tebe s trdnim zupanjem, da ju rešiš iz hude stiske! Izkaži nama, nebes kraljica, svojo milost, stricu pa odpusti, če misliš, da prav ne ravnajo. — Zgodi naj se tvoja volja! . . . (Oba stojita zamaknjena pred podobo.)

Andrej (je odprl že med molitvijo vrata desne sobe in opazoval Gotarda in Metko). Pozdravljena, pozdravljena! — Čemu se sramujeta? Molila sta, lepo sta molila. Vem, kako se vama godi!

Gotard in Metka (zreta sramežljivo pred sé).

Metka. Zakaj si poslušal? — Kdaj si prišel, Andrej?

Gotard. Pozdravljen!

Andrej. Glave kvišku in upajta! (Odločno.) Stal Vama bom na strani, saj taki trije, kot smo mi, tudi kaj zmoremo, ali ne?

Brnotovka (vstopi urno pri zadnjih durih. Začudena.) Kaj pa je to? Vidiš ga no! Ali si res ti, Andrej? Kdaj si prišel? Oče pa nič ne pove, da si doma.

Andrej. Ne ve! Pozdravljeni, teta!

Brnotovka. Ne ve? Čudno! — Gospode še ni na deželo . . .

Andrej. Ne bojte se, teta. Vse bo prav!

Brnotovka. Tako, tako. Pa Gotard? Za božjo voljo, kaj pa ti tukaj? Beži, beži, — ne bodi no . . . Sedaj ni drugače. Ubogaj in domov pojdi! (Metki.) Po celi hiši te iščem! Zakaj odhajaš od mize? Stric je hud! Oj, otroci, otroci, — samo skrbi delate človeku, samo skrbi!

Brnot (vstopi pri zadnjih durih, gologlav). Kje pa si, stara? Miklavžu ne bo prav. Kako pa to? Ja, Andrej, — poglej ga no! Pa Gotard? Vidiš jih, vidiš! No, no, Andrej, pa je vendar že ne poješ. O, seveda ne, kako pa? Malo prezgodaj bi bilo!

Andrej. Ne še, stric. Pozdravljeni!

Brnotovka (Brnotu). Poglej ga no, (kaže na Gotarda) kar sam jo pobriše od doma.

Brnot. Gotard, Gotard, bodi pameten in domov pojdi. No, le ubogaj! Mi pa moramo gor, če ne, bo stric hud. Pojdimo, pojdimo! Tudi ti, Andrej! Le brž! (Gre proti zadnjim durim.)

Brnotovka. Metka, z menoj pojdi! Le poglej, v kako veliki in premožni hiši boš gospodinja. Vseh pet oblizni! (Prime Metko za roko in gre proti izhodu.)

Topolščak (odpre zadnje duri na stežaj, obstane na pragu in zre nevoljen v sobo). Kod pa vendar hodite?! . . . (Zagleda Andreja in vstopi iznenaden.) Andrej, kaj pomeni to? (Maje z glavo in ga začuden meri.)

Andrej. Dober dan, oče! Važni opravki!

Topolščak. Ne vem, da bi imel kaj tako posebnega . . .

Andrej. Pač, pač, oče! Ne bom Vas sedaj motil. Pozneje se pomeniva. (Hoče na desno.)

Topolščak. Stoj, stoj! Meni se dozdeva, da . . .

Andrej . . . da ne pojdem več nazaj!

Topolščak. Ne predrzni se!

Andrej (mirno). Oče, — odločno je!

Topolščak. Andrej!

Brnotovka. Ne stori tega, Andrej!

Brnot. Res, res! Kaj bodo rekli ljudje!

Andrej. Doma ostanem! (Toplo.) Oče, Vi se starate, potrebni ste pomoči . . .

Topolščak. Pomagaj rajši sam sebi!

Andrej. Ne slepite vendar sebe in družih! (Stopi k njemu in mu govori tišje, da ga navzoči ne čujejo, a vendar izrazovito, s povdarki.) Oče, — ali res mënite, da ne vem, za kaj se gre, — da ne vem za Vaše zadrege, — za Vaše bolečine in da se stebri tele liše — rušijo?! — Žalibog!

Topolščak (osupel). Kaj, kaj te to briga? — Glejte, — usmiljenega človeka! . . .

Andrej. Usmiljen ali ne! Moja dolžnost je, da porabim svoje moči tam, kjer je to potrebno! Zato sem prišel!

Topolščak. Še danes se povrneš!

Andrej (odločno, a mirno). Nikdar več, oče!

Brnotovka. Andrej, ubogaj, ubogaj! Kako lep bo tisti dan, ko te pokličejo zvonovi v cerkev. Ves Graben se bo veselil s teboj!

Brnot. Res, res, šel bi nazaj . . .

Andrej. Rekel sem: odločeno je!

Topolščak (razburjen). Otrok!

Andrej. Ne več, oče! Prepričali se boste!

Topolščak (proti Brnotu in Brnotovki). Lepega sina imam . . .

Brnotovka (Andreju). Tvoja glava, tvoj svet . . .

Topolščak. Zapomni si! Kogar bom doma rabil, si ga preskrbim sam! Druzih ne potrebujem!

Andrej. Kaj pa ta dva, oče? (Kaže na Gotarda in Metko.)

Topolščak (se vzpne, ljut). Gorje ti, če te zadene moja jeza!

Andrej. Oče, — ali ste pozabili matere, svoje pokojne žene, — svoje obljube?

Topolščak. Ne vlačì na dan stvari, ki so davno minule in ki niso več resnične . . .

Andrej (užaljen). Tako?! Vi tajite, Vi pehate svojo ženo, mojo mater od sebe?

Topolščak (zelo hladno). Naj počiva v miru!

Brnot in Brnotovka (stojita na nasprotni strani od Gotarda in Metke, se pomenljivo pomenkujeta).

Andrej. In Vaša obljuba? Kdo Vas je odvezal od nje? (Prisrčno.) Oče, spomnite se onega trenutka, ko je ležala ona, boreča se s smrtjo, s steklenimi očmi . . . Kako je prosila, kako je šepetala pretrgano, hropeče: Miklavž — ti si vzrok, da moram tako zgodaj pod zemljo! — (Zelo ganjen.) Prosila Vas je s sklenjenimi rokami, da se ne poročite vnovič! Spomnite se, kako ste ji obljubili svečano: Marica, odpusti mi, če ti je mogoče! Edina moja žena si, nobena druga, (z večjim povdarkom) nobena druga ne bo! Nato je umrla . . . Spomnite se!

Brnotovka (katere pozornost raste z Andrejevim govorom, poprime hitro). Miklavž, za božjo voljo, ali je to res?

Topolščak (v zadregi). Ej, — kaj, kaj bo na tem.

Brnotovka. Vidiš, vidiš, — res je, res! (Brnotu.) Sedaj pa imaš! Namesto, da bi se postavil kot mož, pa cincaš in cincaš . . .

Brnot. Se reče, pa podrimo, Miklavž, pa podrimo.

Topolščak (nenavadno razgret, se zatajuje, ironično). Ha, ha, — ali res? Zastonj, zastonj vaš trud! Tako bo, kakor hočem jaz, razumeta, razumete vsi skupaj! Moja volja se zgodi! (Stopi urno k zadnjim durim in jih odpre na stežaj. Andreju.) Tu skozi drži pot v svet! Za onega, ki mi zastavlja pot, ni prostora v tej hiši in naj si bo tudi moj lastni sin! Stopi urno, da ne bo prepaha!

Brnotovka. Kaj počenjaš, Miklavž? Tvoj otrok je!

Brnot. No, no, Miklavž, počasi ravnaj, počasi . . .

Andrej (tužen, s tresočim glasom). Vaša volja naj se zgodi! Z Bogom, moj rojstni dom! Pozdravljena Metka, pozdravljen Gotard! Ne obupajta! (Odide sklonjen.)

Metka (zavpije za Andrejem). Andrej, Andrej, ne hodi odtod! (Hoče za njim.)

Topolščak (zapre hitro duri). Duri so zaprte! Kar je zunaj, ne more nazaj, kar je notri, ne more vun!

Brnotovka (sede k mizi, obrnjena od Topolščaka, si pokrije obraz z robcem in ilti).

Metka, Gotard in Brnot (obstoje na svojih prostorih, kot okameneli).

Brnot. Kaj bo iz tega? — Bog pomagaj, Bog pomagaj!

Izpremena.

Topolščakova soba v prvem nadstropju njegove hiše. Manjša je od gostilne in poslikana z živovišnjevimi rožami. Zadaj v desnem kotu duri, na levi strani okno, skozi katero se vidi na dvorišče. Oprava boljša, v slogu neenotna. Na stenah visé podobe svetnikov. Ob desni strani stoji visoko postlana, belo pogrnjena postelj, zadaj poleg duri kosten-predalnik, na katerem stoje razne skledice, par malih porcelanastih podob, razpelo in svetilka z belim senčnikom. Sredi sobe stoji belo pogrnjena miza; na nji majolka z vinom, pet kozarcev, krožniki z ostanki jedil, pol hleba belega kruha, velik nož, — vse v neredu, kakor po končanem obedu. Ob levi steni poleg postelje stoji velik, lesen zaboj.

Brnot sedi na stolu, ki je odmaknjen od mize; slabe volje je in zatopljen v sé. Nedaleč proč **Brnotovka**; na obrazu se ji pozna jezica. Poleg nje sedi **Metka**, z naglavno ruto v naročju; vsa je omagana in brezčutna ter gladi ruto. **Urša** stoji pri durih in si briše oči. **Topolščak** hodi razgret po sobi. — Temni se.

Brnotovka. Ne, ne, Miklavž! Tako ne gre in ne gre!

Urša (jokavo). Kam naj se zdaj obrne, revež, kam? Pokličem ga nazaj. (Odide.)

Topolščak. Tako naj se zgodi vsakemu nepokornemu sinu! Hvala Bogu, — sedaj sem še jaz gospodar! Nikdo in najmanj kak sin se nima vtikati v moje zadeve! Gotard, — ta je ves drug . . .

Brnot. Se reče, — nič mu ni povšeči, ne . . . Ali kaj, — tega že potolažimo.

Brnotovka. Jaz sem bila vedno zoper to ženitev. Vi moški, — no, no . . . (Topolščaku.) Zdaj imaš; — sina si izgubil!

Topolščak (razjarjen). Svet je velik . . .

Brnotovka. Sram te bodi! Kamen imaš namesto srca! — Če bi imeli pri nas le enega možaka (pogleda Brnota pomenljivo) — no, potem bi ti zdajle ne govoril tako oblastno! Pojdimo domov! (Hoče vstati.)

Topolščak (prisede k Brnotovki in položi svojo roko na njeno. Pomirljivo.) Ne bodi no, — Marjana! Andrej se kmalu ohladi. Gotarda že pogovorite in dobro bo. Čemu besedi?

Brnot. Tudi jaz pravim tako! Saj pravim, — naše ženske . . .

Brnotovka. Ej, napravite, kakor hočete. (Trenutek molka.)

(Od ceste sem se začuje drdranje voza, ki se ustavi pred Topolščakovo hišo.)

Vsi (postanejo pozorni).

Topolščak (odpre okno). Ooo . . . Sodnik se je pripeljal. (Skozi okno.) Dober dan, gospod sodnik. Tu gor, tu gor! (Okno zapre in hiti urejevati stole.) Gor gre! Bog ve, kaj ima zopet?

Brnot, Brnotovka in Metka (vstanejo in se pogledujejo).

Brnot (zre skozi okno na dvorišče in se boječe umika). Komisija, komisija, kajpak! Take reči ne pomenijo nič dobrega.

Brnotovka (je urejevala krožnike in kozarce, posluša napeto). Že gre!

Topolščak (odpre vrata). Kar notri!

Sodnik (majhen, debel, z naočniki), **pisar in Urša** (vstopijo).

Topolščak. Tako, tako. Pozdravljeni, gospod sodnik! Ravno prav. Danes ste naš gost. Kar prisedite! (Pripravlja stole.)

Sodnik. Pozni smo, ne zamerite! Toliko opravičkov!

Brnot (ves pozoren, smehljaje, ponižno kima z glavo). No, no, dober dan, gospod sodnik, dober dan!

Sodnik. Dober dan! Kaj pa imate danes?

Urša. Ovbe no! Ali še niste ničesar slišali? Ženimo se, ženimo! (Prestavlja po mizi, akoravno je že vse urejeno.)

Sodnik (Urši). Vi? Vi? Kje pa imate ženina?

Metka (odide neopažena).

Brnotovka. Kajne, gospod sodnik, da še dobi moža!

Brnot (se tiho smehlja). No, no, — na ogledih smo . . .

Topolščak. Ali menite, da nisem več za ženitev, gospod sodnik?

Sodnik. Vi, Vi? Ho, ho, ta je lepa! Kdo bi si bil mislil. Lejte, lejte! Pa najprvo uradne reči. (Sede.)

Topolščak, Brnot, Brnotovka in Urša (stoje okrog sodnika).

Pisar (sede in pripravlja spise).

Sodnik (Topolščaku, važno). Pri Vas je umrl pred kratkim nek tujec, kajneda?

Topolščak. Tako je!

Sodnik. Tiste njegove stvari smo že zapečatili, kajneda?

Topolščak (kaže na zaboj). Tukajle so.

Sodnik. No, danes pa bomo pregledali tiste stvari še enkrat. Njegov brat pravi, da je imel tisti tujec testament pri sebi! (Se hipoma nečesa spomni.) Saj res, kmalu bi bil pozabil. Ali imate kaj rakcev?

Urša (uslužno). Bo nekaj, bo!

Topolščak. Seveda! Za Vas vedno!

Sodnik. Pa najprej uradne reči! — Slišite, pa bogat je bil tisti tujec, joj! (Pogleda sedaj enega, sedaj drugega.)

Topolščak. Tako? Jaz nič ne vem.

Brnot. Lejte, lejte . . .

Brnotovka. Pa tako čudna smrt.

Urša. In brez gospoda je umrl.

Sodnik. Tedaj rakce, rakce! Kar v krop ž njimi, kar v krop! Pa veliko soli notri! In jesih, — ali je hud?

Urša. Pravi vinski!

Sodnik (vsem). Slišite, rakom ni nikdar dovolj soli in nikdar prehud jesih!

Brnot. Jej, jej!

Urša. Takoj pripravim. (Odide.)

Sodnik. Sedaj pa uradne reči. Odprite zaboj!

Topolščak (Brnotu). Poprimi malo.

Topolščak in **Brnot** (porineta zaboj k mizi).

Pisar (odpre zaboj).

Sodnik (pregleduje akte. Pisarju.) Preglejte natanko!

Brnot in **Brnotovka** (stojita za zabojem in se pomenkujeta).

Pisar (razmetava po zaboju in pregleduje obleko).

Sodnik. Toraj rakce, ha, ha. Saj sem vedel, da ne pridem zastonj.

Brnot. Pa malo peteršilčka mora biti zraven, gospod sodnik.

Brnotovka. Da se kruh notri pomaka, kajne? Ha, ha!

Sodnik. Vi imate prav! In juha mora biti vroča, kaj? (Topolščaku.) Ali niso koščaki, kaj?

Topolščak. Po ped so dolgi, drug k drugemu! (Prižge svetilko in jo postavi na mizo.)

Sodnik. To je izvrstno. (Pisarju.) Ali veste, kako se raki jedo?

Pisar (odkima).

Sodnik. Bodete pa mene gledali, da se naučite! Le hitro preglejte! (Okrog stoječim.) Kje pa imate vendar nevesto?

Brnotovka. Saj res! Se že kisa v kakem kotu. Oh, ta punca! (Odide.)

Pisar. Nikjer nič. (Sede k mizi in piše.)

Sodnik. Nič pisanega? Čudno, čudno.

Topolščak (ugiblje). Če ni, pa ni; meni nič mar.

Sodnik. Sedaj sklenemo zapisnik. Vedel sem, da kmalu opravimo. (Vstane, hodi gor in dol in si zadovoljno mane rokē)

Brnot. Od kod pa je bil ta mož?

Sodnik. Iz Primorja. Velika posestva ima! No, brat se bo veselil, mi pa tudi, sedaj ko smo gotovi. — Da bodo le rakci dobri! Miklavž — gospod Miklavž. — Vi ste odgovorni!

Topolščak (pristopi negotovo in počasno). Kaj pa, — če se najde testament pozneje? (To govori navidezno malomarno, zapiraje zaboj)

Sodnik. Oh, potem so pa sitnosti, silne sitnosti; — pravda je gotova!

Topolščak (premišljuje en hip, potem odločno). Potrpite, gospod sodnik, — še eno suknjo imam, — menda, — tam v drugi sobi. Pogledal je nisem, morda je v nji kaj pisanega.

Sodnik (važno, trdo). Zakaj niste tudi tiste zapečatili?

Topolščak (skomizne z rameni). Pozabilo, pregledalo se je . . .

Sodnik. Slišite, to ne gre, to ne gre!

Topolščak (v zadregi). Ne zamerite, gospod sodnik . . . (Hipno, zelo važno.) Gospod sodnik, — pa rakov vendar ne boste jedli samih, prav samih?!

Sodnik (ga zre vprašujoče). Zakaj ne? . . .

Topolščak. Krča dobite v želodec!

Sodnik (pogleda zdaj Topolščaka, zdaj Brnota). Krča? — Menite?

Topolščak. Ti govori, Brnot, ti, — če raki sami niso škodljivi!

Brnot. Ja, — se pravi, — seveda . . . (Se praska za ušesi in zre Topolščaka po strani.) O, — kako pa, seveda so škodljivi . . .

Sodnik. Slišite, jaz imam zelo občutljiv želodec, zelo!

Brnot. Pravite? Jej, jej! Potem pa že, — seve . . .

Topolščak (se skloni k sodniku, priliznjeno). Malo gnjati Vam narežem, gospod sodnik; taka je, kot maslo.

Sodnik. Ja, — če dobro veste? . . .

Topolščak. Rečem Vam! (Napravi gesto uslužnosti, odhajaje.) Takoj!

Sodnik. Čujte, čujte, — ne pozabite suknje! — Pa saj tam tudi nič ne bo; zastonj čakamo.

Topolščak (pred durmi). Takoj! (Odide urno.)

Sodnik (Brnotu). Veste, to so imenitne stvari. To ne gre kar tako. Krč je huda reč! Ej, Topolščak je pameten mož!

Brnot (stopi k sodniku in ga potreplje po rami). No, no, — kajneda! Kar on reče, — kaj? . . .

Brnotovka (držeč Metko za roko, vstopi). Tu je naša punca, gospod sodnik!

Metka (malodušno). Dober dan, gospod sodnik!

Sodnik. O, presneto! Tako mlado ženo dobi Topolščak? Ali ne bo malo premlada? (Jo poboža po licih.)

Brnot. Gospod sodnik, — ženska je dobra za možitev, kakor hitro izgubi prve zobe!

Sodnik. Lejte, lejte, — pa kako je lepa. (Jo tiplje za podbradek.)

Topolščak (zasopljen, prinese suknjo, jo urno odvijje in da sodniku). Ta je!

Sodnik (jo obrača in išče po žepih). Nič, tudi tu nič! (Vrže suknjo na bližnji stol.) Torej nič pisanega! (Pisarju.) Pojdimo! Sedaj pa rakci!

Pisar (pospravi akte).

Topolščak (osupel). Kaj pravite? Ničesar? . . .

Vsi (se ozro vanj).

Topolščak (zgrabi suknjo in stika krčevito po žepih, presenečen). Nič? Nič?

Sodnik. Kaj Vam je, gospod Topolščak?

Topolščak (premagovaje se, mirneje). Oh, — vrag vedi, — da ni nič . . . Mislim sem, res, — ker ste tako govorili, — pa nič ni, nič! (Vrže suknjo na zaboj.)

Urša (med durmi). Raki so kuhani, gospod sodnik! Pognila sem Vam na vrtu, kjer je hladnejše. Menda bo prav? (Stoji en čas med durmi in potem odide.)

Sodnik (vstane). Dobro, dobro! Sedaj pa le! Alo, sedaj pa rakce! Pozdravljeni, gospod Brnot, pozdrav-

ljena, mati pa nevesta! Gospod Topolščak, midva se pa tako še vidiva.

Metka (ponižno). Z Bogom, gospod!

Brnot, Brnotovka (vstaneta in se spoštljivo priklanjata). Z Bogom! — Pozdravljeni!

Sodnik (pisarju). Pa le dobro pazite, kako se raki jedo!

Sodnik, pisar in za njima **Topolščak** (odidejo).

Brnot (kliče za sodnikom). Ne pozabite podrobiti kruha v juho!

Brnotovka (ogorčena, stopi urno pred Brnota in razlije nad njim vso jezico, ki jo je zadrževala). Sedaj imaš, kar si primešetaril! Ali si videl, ali si videl, kako je prebledel? — No, no — Janez! Možak si, pravim, da nič tacih!

Brnot (v zadregi). Kaj bo to . . .? Komisije zbegajo vsakega, lej!

Brnotovka. Jaz grem! (Zbira svoje stvari.) Če si še slep, potem ostani kar tukaj; morebiti potrebuje Miklavž tudi kakšne dekle.

Brnot. Besede ne morem snesti, saj veš . . . Ne bodi no taka!

Brnotovka. Metka, pojdi!

Brnot. No, pa pojdimo, no, pa pojdimo . . . (Se pokrije.)

Topolščak (vstopi, gleda srepro). Tako, tudi to je opravljeno.

Brnotovka. Mi gremo!

Brnot. Res, res, ponoči bi ne vozil rad . . .

Topolščak. Ne mudi se vam! — Mesec sveti.

Brnotovka Ne zameri, moramo! Pozdravljen!

Brnot (kaže Topolščaku za hrbtom Brnotovke, da je ta huda).
Pozdravljen, Miklavž!

Metka. Z Bogom, stric!

Brnot, Brnotovka in Metka (odidejo).

Topolščak. Če ni drugače . . . Pozdravljeni! (Gre ž njimi do vrat, a se hitro povrne, obstoji sredi sobe, popade zopet suknjo in stiče krčevito po njej.) Nič, — nič?! To ni mogoče! Živa duša ni vedela, kam sem spravil suknjo. — Tatje? — Prokleta! (Iz sebe, vrže suknjo proč.) Ali kdo? — Kdo? (Opotekaje se prime za stol in zre trpko pred se.)

Klander (tatinsko sklonjen, vstopi). Urša pravi, da je tukaj nekaj ostankov! (Obstane pri durih.)

Topolščak (se ozre prezirljivo, razdražen). Ne moti me danes! Drugič pridi!

Klander (priliznjeno). Ne bodi no, — Miklavž . . . Lačen sem. (Stopi par korakov in zre poželjivo na mizo.) Kajne da smem? Poslušaj, kako mi kruli po želodcu.

Topolščak (togotno). Ali nisi razumel? (Se hitro spomni nečesa.) To se pravi, — jej, če hočeš . . .

Klander (stopi k mizi in slastno je in pije). Hoho, — to pa bo. Miklavž, to ti rečem, takih ljudi nič, kot si ti!

Topolščak (se dela malomarnega). Tu je potica!

Klander (s polnimi ustmi). Čaj no, čevlje ti osnažim!

Topolščak. Kaj sem že hotel reči? . . . (Se dela zelo malomarnega, hodi gor in dol.) Kaj je že s Tomažem, kaj že si pravil preje?

Klander. Kaj pa?

Topolščak. I no, — s tistimi papirji?

Klander. A tako. I kaj, — ima jih!

Topolščak. Ali ti je pravil, kje jih je dobil?

Klander (smeje, s polnimi ustmi in s kosom kruha v roki).

Pravi, da jih je našel na cesti. Ali mu verjameš?

Topolščak. Lahko mogoče . . .

Klander (počasno in tišje). Povem ti, česar še nisem nikomur. Pa molči, molči! Tomaž, — to ti je — hudič, pravim! (Skrivnostno.) Vedi, nekaj posebnega mora biti s pismi. Pa njegova niso, saj nima nič, čemu bi delal on pisma. Ukradel jih je, ukradel — pa čemu, — ti pravim, čemu?

Topolščak (nalije kozarec s tresočo roko). Le pij, Klander!

Klander. Nikar ga ne razlivaj! Božja kapljica je!

Topolščak. Zakaj bi ga ne? Le dajva ga! (Resno, pokašljuje, se dela prijaznega.) Klander, s teboj se da govoriti. Pameten človek si!

Klander (opazi, da ta stvar zanima Topolščaka, važno). Spravil sem iz njega, kaj je pisano po tistih papirjih. He, he, -- ne vsega, samo besede „test“ ali „testo“ sva uganila. (Skrivnostno.) Ti, Miklavž, ali misliš, da bo tisto Tomaževo pisanje kaj družega, kakor kakšen testament?

Topolščak (se zgane). Testament? (Nemiren, skuša govoriti toplo in prikupno.) Dolgo se že poznavava, Klander. Pri meni si dobil še vedno kaj za grlo in pod zobe in tudi še dobiš, če le hočeš. Povem ti, da je meni veliko za tisto pismo, — ki ga ima Tomaž, — to

se pravi, ne meni, ampak nekemu drugemu. (Pomišlja.) Sodnik je bil ravnokar pri meni in pravil, da se je izgubil neki testament ali kali . . . (Pokašljuje.) Rač bi mu storil dobroto, saj veš . . .

Klander (se zaveda važnosti tega trenutka, a se ne izda. Posluša pohlevno.) Bo tako, bo!

Topolščak. Ali si upaš? . . . Ne bo manjkalo cvenka in pijače tudi ne.

Klander (pomišlja). Ej, sitna reč to, zelo sitna . . .

Topolščak (zre srepro v Klandra, mrzlično). Klander! Ali ne veš, kaj je zlato, tisto rumeno zlato, ki nima cvenka, pa toliko več veljave; — zlato, za katero se kupujejo visoke in bele hiše, da se lahko lenari v njih; — meso, pogače in vino, da se redita brada in trebuh?! Klander, ali veš, kaj je zlato?!

Klander. Koliko daš? (Zre prebrisano v Topolščaka.)

Topolščak (seže v žep in mu da pest drobiža). Toliko sedaj in ravno toliko pozneje, ko prineseš!

Klander. Premalo! To ne gre tako!

Topolščak (doda še nekaj drobiža). Dam ti še to!

Klander (šteje). Malo, — pa . . . (Spravi hitro denar.) Se mudi?

Topolščak. Takoj! Doli v skednju je!

Klander (razgret). Čakaj me! Če ga pa ni doma? — Čakaj! (Odide.)

Topolščak (gre za njim do vrat, pogleda za njim, se vrne in obstane sredi sobe. Pogleduje plašno okrog sebe. Luč odvije in odpre okno, skozi katero posije mesečina. Zre nemirno skozi okno od srede sobe, kot bi nekaj opazoval. Potem pogleduje zopet po

sobi, kot bi nečesa iskal. Tišina. Sprva govori brezizrazno, obupno, potem vedno bolj ognjevit.) Daleč sem zabredel! — V družbi s capinom moram iskati pomoči iz te zadrege! — In če ne? . . . Kaj, če ga ne dobi? . . . Čemu se ženim potem? — Nazaj ne gre več; — prazna ženska! (Koprneče.) A jaz potrebujem denarja, denarja potrebujem, sicer bo konec Topolščakovine, v katero zro ljudje zaupno, katero spoštujejo! — Že obupujejo nad menoj, norci že govore . . . Če ga ne najde? Ne, ne, dobi ga, mora ga dobiti! Še je čas! — Tiho se priplazi (mimično), odpre skrinjo in njegov bo! Kdo bo vedel? — Nihče, nihče! — Kaj pomenja to? (Skoči na drugo stran sobe.) Te sence! Kaj je to? Sanja se mi! Bojazljivec sem! (Potegne srajco za vratom narazen.) Kako me duši! (Sede in podpre glavo z obema rokama.) To, to, — ne more biti! Tomaž . . . Klander . . . oba vesta . . . izdasta me, lopova! In potem . . . potem, oh, oh! (Zgrabi nož, ki leži na mizi in ga ogleduje. Strastno, šepetaje.) En sunek in — po njem bo! Kdo mi kaj more, kdo? (Se tresе po životu.) Ne, ne! Tega ne, tega ne! Sedaj še ne! (Mesečina izgine. Nož položi nazaj na mizo, sede, podpirajoč si glavo in zre nemirno pred se.)

Klander (tatinsko sklonjen, odpre tiho duri in zre trenutek po sobi).

Topolščak (plane kvišku in zre nepremično in presenečeno v Klandra). Ti si? Ali imaš?

Klander. Mislim, da bo!

Topolščak. Tiho! (Zapre okno in privije svetilko. Hlastno.) Pokaži, — kaj si dobil?

Klander (izvleče iz žepa zavitek, na katerem so sveže krvave lise in mu ga pomoli). Tukaj je!

Topolščak (pogleda zavitek, odtegne prestrašen roko od njega in vikne). Moj Bog! Kri? Ali si ga? Ali si ga moral?

Klander (skrivnostno). Seveda! Po glavi sem ga udaril, da je padel. (Ironično.) Tebe se bo spominjal, Miklavž, he, he, tebe, a name niti misliti ne more. (Položi zavitek na mizo.)

Topolščak (strmi pred se). Ali si ga — ubil?

Klander. Menda ne. Trdo glavo ima!

Topolščak (trdo). Tega ti nisem rekel, — ubijati!

Klander. I, kaj se boš izgovarjal. Če naju zalotijo, primejo naju skupno, Miklavž! Sedaj pa daj vina in denarja in potem bova brala, kaj je tam notri!

Topolščak (premeri Klandra izrazovito od nog do glave).

Klander (porogljivo). Kaj me meriš, prijatelj? Kaj hočeš? Dovolj me je zate in če to ni dovolj, — pa to! (Izvleče velik nož izza srajce in ga suče, da se leskeče.)

Topolščak (se urno okrene in popade na mizi ležeči nož).

Klander (mu skoči hipoma za hrbet in ga potisne siloma na tla).

Topolščak (se ga hoče otresti).

Klander. Zakaj si pa tako neroden, ha, ha!

Topolščak (lireščaje). Pusti me! Ne razumeš šale? Pusti me, pravim!

Klander (upehan, ironično). I, kaj pa da, šala, sama šala. (Mu izpuli nož.) Kmalu bi bil ležal tu na tleh, ves krvav! To bi bilo neprijetno, Topolščak! Sedaj mi pa

naštej še dvesto tolarjev, dvesto svetlih tolarjev, sicer se jaz pošalim s tabo! (Zavihti nož.)

Topolščak (zasopel, osorno). Nesramnež!

Klander. Ha, nesramnež! Brata sva, brata, Topolščak! In dve sto tolarjev zahtevam takoj, sicer vzamem jutri do sodnije pot pod noge. Veseli me bodo tam, Topolščak, — ali ne verjameš?

Topolščak (našteje). Tu imaš! A glej, da držiš jezik; — tudi za tvojo kožo se gre!

Klander (spravi hlastno denar). Tvoja je več vredna; bolj debela je! Če bom še rabil, pridem zopet, ha, ha! Lahko noč, Topolščak! Pij pa nocoj sam naprej; — z menoj bi utegnili piti nazadnje še bratovščino.

Topolščak (zre togotno za njim).

Klander (med durmi). Pridem, pridem, a ne po miloščino, ha, ha! (Odide.)

Topolščak (razvije papir, hlastno). Oh, tu je! Sedaj sem rešen! (Zmagoslavno.) Kje, kje je še kdo, ki se mi zoperstavi?!

Andrej (je odprl med tem vzklikom duri in zre neopažen v sobo).

Topolščak (potegne z roko po čelu, se opoteče, omahne na stol in vzdilne kot oni, ki je napel svoje zadnje sile). Kaj bo, — kaj bo?

ZASTOR.

Četrto dejanje.

Dvorišče Topolščakove hiše. Hiša, enonadstropna, stoji na desni; vsa je v zelenju in zastavali. Na levi, kjer je splošen dohod, slavolok, okrašen z rožami iz barvastega papirja in zastavicami; zadaj za slavolokom se vidi del skednja z vratmi. Sredi dvorišča stara lipa; okrog nje več miz in stolov. V ozadju pogled na vas s cerkvijo, zadaj gričevje. — Zjutraj zgodaj; dan se komaj zaznava. Nebo je oblačno. Sprva piše le veter, med prvim nastopom Andrejevim pa zabučí viliar, ki polagoma narašča. Oder je trenutek prazen.

Topolščak (brez suknje in klobuka, pride sklonjen iz hiše). Ni res! — Kdo pravi, da je to sleparija? Mislijo, da sem tak bojazljivec; mislijo, da bom bežal pred vsako senco?! Brnot je odgovoren, Brnot! — On sam mi jo je dal, — kdo pa drugi? (Potegne roko po obrazu, se opoteče in opre ob mizo. Kreta se, kakor bi prišel ravnokar k zavesti.) Dani se šele, pa je že tako soparno . . . Oh, ta noč je bila dolga, dolga; niti očesa nisem zatisnil. (Sede.) Oh, tu notri, (se tolče po prsih) tu notri ni miru. Kaj bo? Kaj bo? (Zatopi se zopet v napol bedече stanje.) Ne jezi se, — Marica! Ne bom se ženil; — ti si moja, — nobena druga ne bo! Poslušaj me, Marica! Ti ne veš, kako sem jaz ubog, zelo ubog . . .

Tina (ki se je priplazil na oder že med Topolščakovim govorom, se zakrohoče za njegovim hrbtom na vse grlo). Ha, ha,

ha! Topolščak, ti pa znaš, ha, ha, prav dobro znaš!

Topolščak (se zgane in zre začudeno krog sebe). Ho, ho, Tina! Kaj pa bi rad? Saj res, zaplečevat si prišel, kaj ne da? Samo zgodaj je še . . .

Tina. Zgodaj, ali ne zgodaj, to te nič ne briga, prav nič! Ha, ha, vedel bi rad . . .

Topolščak. No, kaj pa? Le povej, Tina, in k meni sedi. Nič več nisem hud.

Tina (se približa bojzljivo). Vedel bi rad, s kom si govoril zdajle? Nikogar nisem videl, ha, ha.

Topolščak. Nikogar? Glej ga Tino, zakaj pa nisi bolje pogledal!

Tina. Pogledal . . .? Kakšen je bil? Ali je bil črn?

Topolščak. Beži, beži; ne bodi no nor!

Tina. Ti, — ali je bil hudič?

Topolščak. No, no, Tina, — tako ne smeš govoriti. To ni lepo!

Tina. Ha, ha, — ni lepo? (Hipno pozoren, posluša.) Ha, Topolščak, Topolščak, — slišiš, — slišiš? (Kaže na skedenj.)

Topolščak. Kaj je, Tina, kaj?

(Oba poslušata pozorno. Iz skednja se začujejo slabotni, a bolešni vzdihljaji.)

Topolščak (se strese po vsem životu). To je veter, Tina, nič družega kot veter . . .

Tina. Veter? — Ti, Miklavž, ali se tebi tale veter kaj smili, ki tako joka, kakor bi umiral?

Topolščak. Beži, beži, — ti si pa res nor! (Se smeje posiljeno.)

Tina. Ti, Miklavž, — ali se ti je tisti Francoz kaj smilil, tisti, — ki leži tamle notri? (Kaže na klet pod lušo.)

Topolščak. Kateri Francoz; Tina, kateri? Saj to ni res, Tina, to le ljudje pravijo . . .

Tina. Ha, tisti, ki si ga — zadavil . . .

Topolščak. Tiho, potepuh! Ali si videl, ali si videl? Izgubi se od tod, prekanjenec, — če ne, zadavim še tebe!

Tina (se umika bojzljivo). Saj ne bom več rekel, da si ga zadavil, nič več! Ti, — ali si ga s sekiro, kaj?

Topolščak (stopi hitro proti njemu). Capin, capinski! Že vsak potepuh se zadira v me. Izgubi se! (Gre hitro proti njemu.)

Tina (odiđe urno na levo, oziraje se bojzljivo).

Topolščak (zre trenutek za njim, potem stopi v ospredje in posluša napeto). Še živi, — pa sem mislil, da ga bo vzelo nocoj. — Vrag! — Komisija pride; — naposled me še izda! — Oh, potem, potem . . . (Posluša zopet nestrpno.) Že zopet; — kako hrope . . . (Pomišljuje in globoko vzdihne.) Bog, ti me varuj! . . . (Stopi po prstih v skedenj.) Dobro jutro, Tomaž! Menda ti gre bolje?

Tomaž (govori komaj slišno in pretrgano). Oh, slabo, slabo — Miklavž . . . Oh, te bolečine. Kaj si storil, oh . . .

Topolščak. Jaz prav nič; jaz nič, Tomaž!

Tomaž. Kaj počenjaš, Miklavž? (Z naraščajočim strahom.) Oh, prosim, pusti me živeti, pusti, lepo prosim,

pr-o-o . . . (Čuje se mučno hropenje in grgranje davljenega človeka.)

Andrej (ki je stopil med tem iz hiše in ki je bil namenjen preko dvorišča, se ustavi in posluša. Ko glasovi že ponchlujujejo, skoči k skednju.) **Tomaž**, ali si ti?

Topolščak (pride urno iz skednja in zapre za seboj vrata. Zmeden) O, **Andrej**? — Dobro jutro . . .

Andrej (presenečen, odstopi). Oče, — Vi?! Kaj počenjate tu?

Topolščak (zelo zmeden). Kaj počenjaj? . . . **Tomažu** je prišlo slabo, samo slabo mu je bilo, — popravil sem mu zglavje. A sedaj je dobro, dobro . . .

Andrej. Tako, tako? . . . (Hoče v skedenj.)

Topolščak (mu zastavi pot). Stoj, stoj, **Andrej**! Ne moti **Tomaža**! Spi!

Andrej (nezaupno). Oče, — moja slutnja . . .

Topolščak. Ej, slutnje imajo le otroci, bojazljivci, — ti si pa odrasel in korenjak!

Andrej (odločno). K **Tomažu** grem; moram! (Hoče s silo v skedenj.)

Topolščak (ga sune od sebe, da se opoteče na sredo dvorišča). Tako, — ker ne spoštuješ božjih zapovedi!

Andrej (vzkipi in zakriči). Oče, kaj počenjate?! (Tišje.) Oče, — pomiljujem Vas . . .

Topolščak. Ne potrebujem tvojega pomiljevanja!

Andrej. Vaše roke, oče, Vaše roke — niso čiste! — Oh, jaz nesrečnež! (Sede k mizi in si pokrije obraz.)

Topolščak (presenečen). Ti, ti . . .? Kaj veš?

Andrej. Sedaj šele se mi dani. Zato govore ljudje . . .

Topolščak (mehek). Oh, Andrej, Andrej, — ne tako, ne tako . . .

Andrej (vstane, trpko). Prišel sem domov, da bi delala skupno za dom, da bi se povrnilo nekdanje blagostanje. Delala bi za druge tod okoli, vsaj dobro veste, da so potrebni pomoči! Vi ste me zavrnilo, — stopili ste mi na vrat, hoteli ste me vničiti! Ali, rečem Vam, tudi sinovi imajo pravico do življenja in če mi jo Vi odrekate, poiščem si jo sam! (Hoče proč.)

Topolščak (rine za njim). Andrej, Andrej! — Tu ostani, — ne smeš proč! Vzemi posestvo, — vse je tvoje! Imej usmiljenje s svojim očetom! Ne zapusti me sedaj, ko potrebujem pomoči! . . .

Andrej. Prepozno, oče! Pod to streho se je izvršilo nekaj strašnega, nekaj grozovitega. Ne smem, oče, ne smem! (Odide na levo.)

Topolščak (stopi par korakov za njim). Andrej, Andrej, stoj! — (Trenutek molka.) Nočeš?! — Bodi proklet, ker zapuščaš svojega očeta v stiski, — proklet! (Se povrne ves razgret in trepetaje v ospredje, postoji in povesi glavo.) Oh, kaj bo, kaj bo? . . .

(Vihar polagoma ponehuje. Od ceste se začuje drdranje voz in posamezni vriski.)

Starejšina in dva svata (pridejo z leve).

Starejšina (ves v cvetju). Ju, ju, ju! Ali ni tukaj nič ženinov? O, o, — tako se pa ne boš držal, Miklavž, tako kislo, kakor da bi češminje zobal. Danes

je naš dan, če tudi grmi in treska! Halo, halo, — sedaj pa le brž na voz, da gremo nevesti naproti!

Prvi svat. Dobro jutro, Topolščak. Le hitro!

Drugi svat. Če ne nas Šentgotardčani prehite.

Topolščak. Dobro jutro! — Takoj grem. (Zavpije pri hišnih vratih.) Hej, Urša, — daj mi obleko!

Starejšina (zavriska). Tako, da bodo ljudje vedeli, da se ženimo! Miklavž, danes si pa imel gotovo težke sanje, da si tako pust kot arovca.

Svata. Res je, res! — Slabe volje si!

Topolščak. Ne slabe volje, ampak za zakon je treba priprave! Je svet zakrament!

Prvi svat. To je lepo od tebe, Miklavž.

Urša (prinese suknjo in klobuk ter poda oboje Topolščaku. — Starejšini in svatoma.) Bog vas sprimi, možje! Ali boste kaj pili? Takoj prinesem!

Starejšina in **svata.** Pozneje! — Pozneje, Urša!

Urša (odide v hišo in se vrne s kropilnikom).

Starejšina. Sedaj pa kar hitro, če ne pride nevesta sama semkaj. Ju, ju, ju!

Topolščak (si je oblekel suknjo in pokrili klobuk. Pripravljen je za odhod.)

Urša (se joče). Oh, Miklavž, ne zapusti me! Toliko let sem ti delala in skrbela za hišo . . .

Topolščak. Jokala pa vendar ne boš. Ne skrbi; — pri najini mizi boš sedela.

Starejšina. Ej, Urša, pleši, namesto da bi jokala. Tako mlado gospodinjo dobiš! Ju, ju!

Svata. Pa še prav res! — Tako je! Ju, ju!

Starejšina, Topolščak in svata (odhajajo na levo).

Urša (kropi za odhajajočimi). V božjem imenu! Prinesite veliko sreče! (Odide počasi v hišo.)

Starejšina in svata (so odšli na levo).

Klander (pride z desne, z gorjačo roki). Tako sem dobro spal, tamle v hlevu, pa hudimana, tale Jurij Brenk se dere na vse zgodaj, kakor da bi bile srake njegove botre. (Zre za odhajajočimi.)

Topolščak (se vrne v ospredje, nejevoljno). Kaj hočeš danes?

Klander. Vem, da me nisi vesel in da me zadnjič nisi preveč prijazno vabil, ali v gosti pa vendarle prihajam. Tvoj denar ima prokletu malo teka; lačen in žejen sem. Nič se ne sramuj, Topolščak, saj ne sedem med svate.

Topolščak (ga premeri izrazovito). Rokovnjač! (Mu obrne hrbet.)

Klander (kinično, rogaje se na vsa usta). Lej ga no, ali me hočeš zopet snesti? Škoda, da nimaš noža pri rokah!

Topolščak (se komaj zadržuje). V vežo sedi!

Klander. Pa ravno ne! Tule sedem, vidiš, tule! (Potolče z gorjačo po mizi.)

Topolščak (zavpije pri hišnih vratih:). Urša, daj mu, daj pijače. (Odide na levo.)

(Drdranje voz in vriski.)

Klander (vpije za Topolščakom). Za me je na dvo-rišču dobro, veš, ošabnež! Ju, ju, ju!

Urša (prinese Klandru bokal vina). Le zavriskaj, Klander, — danes je vesel dan!

Klander. Oj, Urška, ti si dobra dušica! Čakaj no, enkrat se zavrtiva; danes se spodobi. (Jo hoče zavrteti.)

Urša (se mu ubrani). Ovbe, no!

Andrej (gologlav in razmršenih las, pride počasno, z neko neodločnostjo in zamišljen od desne).

Klander. Oj, danes si pa zgoden, Andrej. Seve, seve, danes ni časa ležati. Vesel dan je danes! Ves Graben vriska!

Andrej (malomarno, sede k svoji mizi, Klandru nasproti). Malo vode mi dajte, teta! Žejen sem!

Urša. Ali sta se pobotala? Prav, prav tako. Pa preobleči se moraš! (Odide v lišo.)

Klander. O, Andrej, danes se ne spodobi, da piješ vodo. V lemenatu si jo pil, danes pa pij vino in veseli se, da dobiš tako zalo mačeho, ha, ha!

Urša (prinese Andreju kozarec vode). Vsak čas bodo tukaj! Le hitro se preobleci! (Odide urno nazaj v lišo.)

Andrej. Klander, — danes si dobre volje.

Klander. I, kaj bi ne bil, ko se ženi Miklavž, moj stari prijatelj!

Andrej. Sta si pač velika prijatelja, kajneda?

Klander. I, kajpada. Prijatelja sva, prav dobra prijatelja.

Andrej. Zato sta vedno skupaj, — posebno v zadnjem času.

Klander. Ej, ne veš, kako sva si dobra z Miklavžem . . .

Andrej (prisede k njemu). To se ve. (Namenoma malomarno.) Klander, kje si bil neki predčerašnjim zvečer,

— takrat, ko se je pobil naš Tomaž? Hotel sem te poslati na Prevoje po zdravnika. Povsod sem te iskal!

Klander. Predsinočnjim? (Premišluje.) Ej, hudimana, — predsinočnjim sem bil tam doli — pri Goloreju. To ti rečem, tak brinjevec ima ta Golorej, oh, kar obraz bi se ti stajal, če bi ga pokusil, res! Likof smo pili. Oj, Andrej, tako sem se ga nalezal, da so me nesli v hlev. Ha, ha! Pa ne smeš povedati očetu, da sem bil tako pijan. Saj veš, če ne ga bo sram govoriti z menoj. Kajne, da ne poveš, Andrej?

Andrej. Kaj še! Bil si torej pri Goloreju . . . Kajne, tudi naš Tomaž je bil tam? Tam se ga je moral nasekati, ker se je potem tako pobil?

Klander (se obrne od njega, zase). Ti hudiman — ti; ta pa nekaj ve. Pa ga ne boš! (Andreju.) O, Tomaž, pa ne, — tamkaj že ne! Veš, Andrej, tako ti povem, da se jaz prav malo brigam za Tomaža. Ta človek zna coprati! (Skrivnostno.) Če bi se ga kdo le z bilko dotaknil zoper njegovo voljo, pa tako naredi, da se tistemu takoj roka posuši. Tomaž je zvijon!

Andrej. Praviš tedaj, da predsinočnjim nisi bil s Tomažem skupaj . . .

Klander. Prisežem trikrat ali pa desetkrat, če hočeš! Še videl ga nisem!

Andrej. Tako, tako . . .

Klander. Andrej, — kako si čuden! No, povem ti prav natanko, če hočeš ravno vedeti. (Zaupno.) Saj me Golorejevi niso nesli v hlev, ampak kar na cesto so me vrgli, res!

Andrej. Slabo se zagovarjaš, Klander! Vzemimo, da si ti pobil Tomaža. Če bi stal zdajle pred sodnikom, ne pomagalo bi ti prav nič. Obesili bi te!

Klander (prestrašen, skoči kvišku). Jaz ga nisem, Andrej, prav res ne! . . .

Andrej (vstane hitro, mu zre srepo v oči). Tiho! Predsinočnjim si bil . . . Kje si bil?

Klander (hitro). Pri Goloreju!

Andrej. Ne, tamkaj te ni bilo! — Golorej lahko potrdi, da te ni bilo tam — in kaj potem?

Klander (prestrašen ponavlja). Kaj potem . . .?

Andrej. Tiho! Predsinočnjim si ležal pijan na koncu našega vrta. Videl sem te; — niti ganiti se nisi mogel!

Klander. Na koncu vašega vrta? Saj res, Andrej! Tam sem bil in ne pri Goloreju. Tako sem bil pijan, da se niti ganiti nisem mogel. Prav imaš!

Andrej. Tako je. Tedaj, kje si bil predsinočnjim?

Klander. I, saj si me videl, da sem ležal na koncu vašega vrta. Tako sem bil pijan, da se ganiti nisem mogel. Prav res! Čudno, da sem tako pozabil . . .

Andrej (hipno). Imam te! (Mu zre srepo in odločno v obraz.) Razbojnik!

Klander (prestrašen). Jaz, jaz . . .? Saj nisem ničesar rekel, — prav nič, Andrej . . .

Andrej. Ti si pobil Tomaža! Cigan! (Sam sebi.) Sedaj je vsak dvom odveč, sedaj sem na jasnem! O Bog, — o Bog! (Odide urno v skedenj.)

Klander (obstoji kot okamenel in zre za Andrejem). Andrej, Andrej! — Stoj no, — jaz, jaz, — lej ga no . . .

(Z leve se začuje drdranje voz, šumna govorica, vriski, harmonika.)

Tina (priteče z leve in pleše). Ju, ju, ju! Že gredo, že gredo! Ju, ju, ju!

Starejšina, Matizelj s harmoniko, **Topolščak** z **Metko**, ki se drži žalostno, **družice**, vse z vencí na glavah, **Brnot, Brnotovka, svatje, radovedneži, berači, otroci** — pridejo z leve. **Natakarice** oblože mizo bogato z vinom in jedili. **Topolščak, Metka, Brnot, Brnotovka** in **družice** odidejo v hišo, drugi **svatje** posedejo pred hišo. Ostali zro od strani. Med tem, ko nastopajo svatje, se čuje od leve semkaj petje, ki postaja vedno glasneje. Na dvorišče prinese **kmetiški fant** veliko pogačo, okrašeno z zastavicami iz barvastega papirja in z zlato peno. Tik za njim gredo **fantje** in **dekleta** pojoč: „Svatbeno pesem“. Po petju položé fantje pogačo na mizo.

Klander (se pomeša med svate).

Topolščak (pride takoj po petju gologlav iz hiše).

Svatje. Na zdravje, ženin! — Bog te živi! — Pozdravljen!

Starejšina. Šmarne petice ne pozabi vzeti s sabo k poroki, Miklavž! Ta ti prinese srečo!

Topolščak. Ne pozabim! Nevesta naj vzame s sabo dve pesti pšeničnih zrn!

Starejšina. Tako je; — da dočaka Metuzalemovo starost!

Družica (deli beračem kruh).

Metka (ki je objokana), **družice, Brnot, Brnotovka** in **Urša** (pridejo iz hiše).

Topolščak (stopi k Metki; glasno proti svatom). Treba bo v cerkev! (Svatje vstajajo in obkolijo ženina in nevesto.)

Starejšina (stopi pred svate, s patosom). Dragi prijatelji! Sešli smo se na tej svatbi, da želimo srečo ženinu in pa nevesti. Oče nebeški jima dodeli, da prejmeta vredno ta sveti zakrament in vestno izpolnujeta dolžnosti svojega stanu. Bog daj srečo!

Svatje (hrupno). Bog vaju živi! — Bog daj zdravje! — Bog daj srečo! (Pijo in trkajo s kozarci.)

Vsi (se pripravljajo na odhod).

(Od leve strani se začuje drdranje voza. Na dvorišče pridejo: **sodnik, zdravnik** in **pisar**. Šum potihne, svatje se razmaknejo in odkrijejo.)

Topolščak (v zadregi). Prav, prav, gospodje!

Brnot (se ponižno priklanja). No, no! Dober dan, dober dan!

Sodnik. Oh, Vi se ženite, gospod Topolščak! To je lepo, to je lepo! Nerodno smo prišli; pa saj ne boste zamerili starim znancem. Nujen pot imamo, zelo nujen!

Topolščak (se dela veselega). Me veseli, me veseli, da pridete ravno danes! (Prikupljivo.) Kajneda, kaka nerodnost se nam je zgodila . . .

Sodnik. Tisti Vaš Tomaž . . . Izvedeli smo, da so našli ubitega, kali. Kje ga imate? •

Topolščak. Tamle, v skednju leži.

Sodnik. Hm, hm. Nesreča, kali? Hitro opravimo in potem gremo! (Hoče v skedenj.)

Topolščak. Stojte, gospod sodnik! Nekaj sem Vam hotel . . .

Starejšina. Danes morate ostati pri nas, gospodje!

Brnot. Seveda, seveda! Ostanite, gospodje!

Svatje. Prosimo ponižno! — To bo čast za nas!
— Ostanite, ostanite!

Sodnik. Bomo videli, bomo videli! Najprej pa uradne reči; to je prvo!

Zdravnik in pisar (odideta v hišo).

Sodnik. Kaj bo, kaj bo, gospod Topolščak?

Topolščak (tišči roke v žepih, v zadregi). Gospod sodnik, ne vem, kaj bo s Tomažem; — malo je manjkalo . . . To se pravi, — saj ni bilo nič! Pijan je bil in padel je po stopnicah! Sedaj je ves iz sebe; take neumnosti govori. Ali čakajte, še nekaj . . . (Ga odvede v stran.) Gospod sodnik, prečitajte, prosim, to pismo! (Je izvleče iz žepa.)

Sodnik (čita). Brnotova Metka bo podedovala vse imetje tega moža . . . Ej, kaj je bil to oni tujec, ki je umrl pri Vas?

Topolščak. Seveda! Sedaj šele sem našel ta papir. Iz tiste suknje je moral pasti; saj je menda pravil tujec, da ima testament v eni svojih suknj.

Sodnik. Čudno! Pa stojte! To ni pravi testament! To je le izpisek testamenta, brez vrednosti!

Topolščak (zavzet). Izpisek?! (Se opoteče.) To je pravo pismo, to mi je dal — ne, ne, to je bilo v suknji!

Sodnik. Molčite! Ali pismo ni dobro! To ni nič, prijatelj, niti počenega groša vredno! (Hudomušno.) Ali se ženite na to?

Topolščak (razjarjen in obupan). Ne, ne, — to ni mogoče!

Klander (se prepira v ozadju s kmeti).

Sodnik. Pravi testament mora biti tam — doma, na tujčevem domu. A stojte! Zdaj se nečesa spomnim! Vedite, prišlo je pisanje iz Trsta, ki povprašuje po neki Metki, češ, da je pri Brnotovih. Brnotovka pa ni njena mati, a oče ji je bil tujec, ki je umrl pri Vas. Metkina mati je bila pa Jerica, Jerica — ne motim se — Jerica Omahnetova!

Topolščak (zavpije, iztegne roke od sebe in se udari z njimi po prsih). Kdo? Jerica? To je Tomaževa Jerica? Tista, ki je bila odšla služiti v Trst?!

Sodnik. Da, da, tako je; — jaz se ne motim! Jerica Omahnetova!

Svatje (zro začudeni ta prizor). Kdo? — Omahnetova Jerica? — Mati Metke? (Pogledujejo na Metko.)

(Vrišč v ozadju med Klandrom in kmeti narašča.)

Sodnik. Tisti tujec je bil previden mož in je nosil tudi prepis oporoke saboj.

Topolščak (svatom, jezno). Kaj imate? Kaj počnete?

Sodnik (prebira testament).

Svat (kaže na Klandra). Ta cigan zabavlja in hodi med nami, kakor bi bil tvoj brat!

Topolščak. V hlev ga vlecite! Tam naj prespi svojo pijanost!

Klander. Oho! Tako pa ne boš govoril, Miklavž!
Svatje (potisnejo Klandra v hlev). Proč z mešetarji! —
Proč z rokovnjači!

(Začuje se oddaljen cerkveni zvon.)

Urša (pride iz liše in poda Topolščaku klobuk, ki ima šopek cvetic za trakom). Čas je! Miklavž, ne pozabi me!
(Si briše oči.)

Starejšina (svatom). Treba, da odrinemo v cerkev!

Svatje (se postavijo zopet v red).

Andrej (prihiti iz skednja, gre preko dvorišča proti liši in se ustavi pred Topolščakom. Pomenljivo in očಿತaje.) Oče, oče . . .!
Zastonj je bil vaš trud; — še živi! (Odide hitro v lišo.)

Topolščak (ostrmel, zre za njim).

Starejšina (prime Topolščaka za ramo in ga strese). Kaj ti je, Miklavž? Sedaj moramo v cerkev! Le hitro; mudi se!

Topolščak (stopi k nevesti, omahovaje). Pojdimo! (Odhajaje, vpije sodniku.) Gospod sodnik, Tomažu se blede, veste, blede! Zbogom!

Sodnik (vpije za Topolščakom). Veliko sreče, gospod Topolščak!

(Sprevod se pomiče. Vriski, harmonika, streli.)

Zdravnik in pisar (prideta iz liše, opazujeta to gibanje).

Sodnik (stopi k zdravniku. Pomenek.)

Gotard (vpije še na cesti). Stojte! Stojte! Oče, stojte!
(Hrup potihne. Sprevod se ustavi.)

Brnot. To je Gotard! (Mu kliče.) Prav, prav, Gotard, da prideš tudi ti!

Svatje. Gotard! — Gotard prihaja! — Pozdravljen, Gotard!

Gotard (priteče upehan, vilteč nek papir). Stojte, oče! Tu je pismo, oče, tu je pismo! Jaz hočem Metko; — denar naj ima, kdor hoče!

Svatje (osupli, se križem povprašujejo in posmehujejo). Kaj pravi? — Metko hoče? — Ho, ho!

Sodnik (osorno). Pokaži, kaj imaš? (Vzame Gotardu pismo.) In tu, tu je pravi testament, gospod Topolščak!

Topolščak (osupel in zbegan).

(Med svati nastane zopet gibanje, pogledujejo se križem in povprašujejo.) Testament? — Kak testament?

Sodnik (trdo). Kje si to dobil?

Gotard. Omahnetov Tomaž mi ga je dal! En prav tak papir je sam spravil!

Sodnik (Topolščaku, resno). In tisto drugo je — tule! Od kod ste ga dobili, — od Tomaža?

Topolščak (pogleduje krog sebe s stisnjenimi ustnicami in sope globoko).

Sodnik. Metka, ali ti je znano, da je umrl pred štirimi tedni pri Topolščaku neki tujec?

Metka (stopi boječe pred sodnika). Videla sem tistega gospoda, potem pa sem slišala od ljudi, da je umrl.

Sodnik. Tedaj ne veš, kdo je bil tisti tujec?

Metka. Ne, gospod sodnik!

Sodnik. Tisti tujec je bil tvoj — oče!

Metka (osupla). Moj oče? (Bridko.) O, neusmiljeni ljudje! (Ilti.)

Svatje (osupli). Tujec? — Metkin oče? — Ni mogoče!

Sodnik. Tedaj tudi ne veš, kaj je pisano v tem pismu?

Topolščak. Gospod sodnik, prosim Vas . . . !

Sodnik (Metki). Podedovala si po svojem očetu vse njegovo premoženje, velika posestva na Primorskem!

Svatje (se pogledujejo).

Klander (je ušel iz hleva).

Topolščak (hoče oditi, odrine sunkoma pred seboj stoječe svate). Proč!

Klander (režaje, zastavi Topolščaku pot). Kam se ti tako mudi, Miklavž? Sedaj pojdeš k poroki. Ha, ha! Ti me boš zapiral v hlev? Čakaj, posvetim ti! (Pririne Topolščaka v ospredje.) Gospod sodnik! (Glasno in odločno.) Topolščak mi je rekel, naj Tomaža pobijem! Kaj meni sedaj za to, če me obesijo; saj bodo tudi tebe!

Svatje (burno). To je laž! — Nemogoče! — Molči, rokovnjač!

Sodnik Vi, Topolščak, Vi?!

Topolščak (ki bije v svoji notranjosti obupen boj, stoji poleg Klandra in zre osramočen predse).

Klander (hoče oditi).

Sodnik. Primite ga!

Svatje (zastavijo Klandru pot).

Sodnik (pisarju). Skočite po orožnike!

Pisar (odide).

Topolščak (britkosti polno, trpko). Sam pojdem!

Svatje (zelo razburjeni, dvigajo pesti proti Klandru in kričijo). Ni res! — Capin, lažeš! — Topolščak je čist! — To-

polščak je nedolžen! (Osamljen glas.) Pripeljite Tomaža; — on naj govori! — (Enoglasno.) Tomaž naj pride, Tomaž naj govori! (Večja gruča se zapodi hrupno v skedenj. Dva možaka pripeljeta varno **Tomaža**, ki je zelo slaboten, slabo oblečen, z obvezano glavo, podpiraje ga, v ospredje. Nekdo pripravi stol, kamor Tomaža posade. Posamezni svatje kričijo proti Tomažu.) Govori, kdo te je?! — Pijan si bil in padel si, kajneda?! — Pravico govori, za Topolščakovo čast se gre! — Pričaj, da je Topolščak nedolžen! — Pričaj! — Pričaj!!

Sodnik (svatom, odločno). Molčite! (Se skloni k Tomažu.)
Tomaž, kako je bilo? Govorite!

Vsi (poslušajo napeto. Tišina.)

Tomaž (slabotno in bolestno). Miklavž, — vzel si mi hčer, mojega edinega otroka. — Osramotil si jo in zato je morala od tod, — jaz pa sem ostal sam, tako sam. To boli, to boli . . .

Topolščak (ves iz sebe, izbruhne). Ljudje, odpustite mi, odpustite, (udano) res, — kriv sem! (Omahne in se nasloni na poleg stoječega Brnota.)

Svatje (presenečeni, se razmikajo, odstopajo in se v gručali burno pomenkujejo).

Brnot. Bog pomagaj, Bog pomagaj!

Urša. Ta sramota!

Topolščak. Ljudje, molite zame, molite! (Zdrkne na koleni.)

Andrej (pripravljen za odhod, zelo razvnet in otožen, prihiti iz hiše. Topolščaku, mirno.) Vašo voljo izpolnujem, oče! Pozdravljeni! Ne vidiva se več!

Topolščak. Andrej, moj sin, ostani, ostani, prosim te, s povzdignjenimi rokami te prosim, ne zapusti svojega ubogega očeta, — ne zapusti me! . . .

Tomaž. Andrej, ubogaj, ubogaj! (Topolščaku.) Miklavž, hudo si ravnal z menoj, zelo hudo, a jaz ti — odpuščam in prosil bom Boga, da ti odpusti tudi on!

Topolščak (pade na obraz pred Tomaža). Tomaž, reci še enkrat, še enkrat . . . To je preveč, preveč. — Deli z menoj, kar je mojega . . . (Ihti bolestno.)

Metka (stopi pred sodnika). Prosim vas, gospod sodnik, ne kaznujte strijca preostro, prosim!

Sodnik. Ne jaz, ampak postava ga bo sodila! (Prime Metko za roko in stopi ž njo pred Tomaža.) Glejte, Tomaž, to je Vaša vnukinja, hči Vaše hčere Jerice in oni tujec, ki je tukaj umrl, je bil njen oče. Vzemite jo za svojo hčer; sirota je!

Tomaž (osupnjen, zre molče sedaj Metko, sedaj sodnika).

Sodnik. Kaj je, Tomaž? Ali mi ne verujete?

Tomaž. Metka, — hči moje Jerice? (Prime Metko za roko.) Moj otrok, — zakaj te spoznam tako pozno; tako slabo mi je . . .

Metka (se oklene Tomaža, zdrkne ob njem na koleni in se zjoče). Moj oče, moj oče . . .

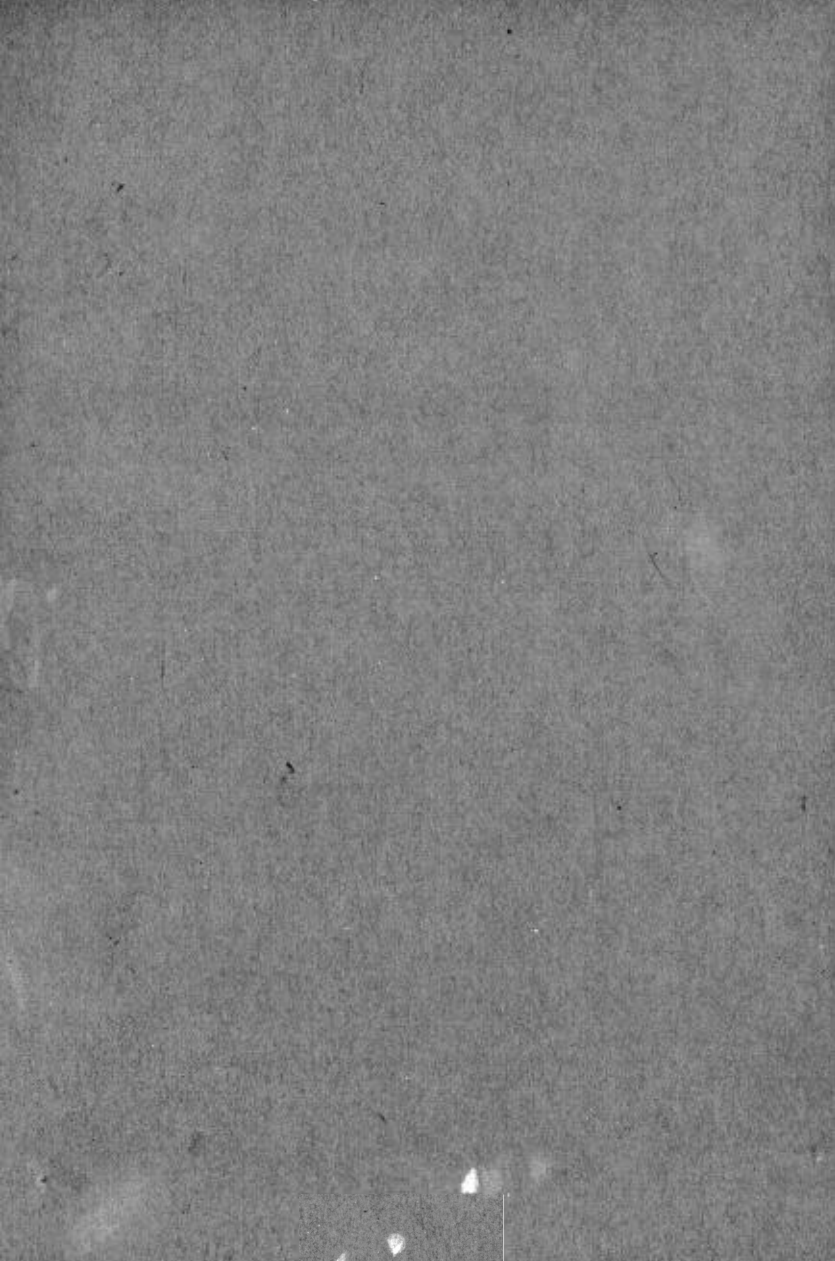
(Na dvorišče posije prvo jutranje solnce.)

Andrej (stopi k Topolščaku in ga vzdigne). Vstanite, oče! — Glejte, upanje prihaja! (Ga objame sočutno. Potem hitro, kot bi se nečesa domislil :) Metka, sedaj si prosta; tvoja molitev je pomagala!

ZASTOR.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

008195 ■

00000328744

